Бүгү чурттарының пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 112 (9795) | 1975 чылдың май 15, четверг | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

НАЙЫРАЛДЫГ БАЙДАЛГА ЭРТКЕН

ТРИПОЛИ. (СЭТА). Ливия Араб Республиканың Революстуг командылал чөвүлелиниң кежигүнү, Премьер-министри Абдель Салам Джеллуд май оң ийиниң кежээзинде СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгинниң алдары дээш шайлалга тургускан.

А. Н. Косыгинни үдеп чоруур албан кижилери, Ливияның күрүне ажылдакчылары, ЛАР-да турар дипломаттыг төлээ черлериниң баштыңнары шайлалгага барганнар.

Найыралдыг, чылыг байдалга болган шайлалга үезинде С. Джеллуд биле А. Н. Косыгин олар сес ап, чүве чугаалааннар.

ТРИПОЛИ. (СЭТА). Май он үште А. Н. Косыгин Аль-Хани чоогунга болган тулчуушкун үезинде өлгеннерге тураскаалдың чанынга венок салган. Тураскаал чанынга болган байырлыг ёзулал үезинде хүндүлел таныылың чыскааган болгаш ССРЭ биле ЛАР-ның күрүне гимнилерин күүсеткен.

Май 13-те А. Н. Косыгинниң Ливия Араб Республиканың Революстуг командылал чөвүлелиниң даргазы Муамар Каддафи-биле ужуражыышкыны болган. Найыралдыг беседа үезинде ийи чурттуң харылзааларының болгаш делегейниң-даа айтырыгларының талазы-биле санал-онал солчуушкуну болган.

Ужуражыышкынга совет таладан — Белорус ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Т. Я. Киселев, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының дузалакчызы Б. Т. Бацанов, ливия таладан — РКЧ-ниң кежигүнү, ЛАР-ның, Премьер-министри А. С. Джеллуд, РКЧ-ниң кежигүнү, ЛАР-ның Чепсектиг Күштериниң кол штавының начальниги А. Б. Ю. Джабер олар киришкен.

1975 ЧЫЛДЫҢ ДҮЖҮДҮНГЕ

Кедээниң материал-техниктиг хандырылгазының талазы-биле Бүгү-эвиледдиң оперативтиг штавының май он үште болган хуралынга ажаап алышының техниказын белеткээриниң, машиналарны кылып үндүрериниң шапкынчыдарының, септелге черлериниң артык кезектер-биле хандырарының айтырыгларын чугаалашкан.

Бүгү-эвиледдиң «Союзсельхозтехника» каттыжыышкынының даргазы А. А. Ежевский шүабтың ол чөвүлел хуралынга чүве чугаалаан, часкы тарылга ажылдары шиитпирлиг, сөөлгү үе-чадазынче киргенин демдеглээн. Дыка хөй колхоздар, совхоздар тараа шөлүн мурнундагызындан өлүп калбарткан. Оон түңнелинде «Сельхозтехниканың» бүгү-ле септелге кылыр черлериниң, колхозтарның болгаш совхозтарның, бүгү механизаторларның ажаап алышкын кампаниязына белеткелинче онза кичээнгей салыры негеттинин турар.

Септелге кылыр дыка хөй заводтар, мастерскаялар болгаш ажыл-агыйлар-даа эрткен чылдыындан дыка шалыпкын машиналар белеткеп турарын штабтың хуралынга база демдеглээн. Ынчангаш ажаап алышкын машиналарының беленинин деннели эрткен чылдын бо үезинде турганындан дыка бедик бооп турар.

Ындыг турбуже, чамдык заводтар, машиналарны болгаш артык кезектерни кылып үндүрерин дүргедетпейн турар. Чижээ, Красноярскинин комбайн кылыр заводу чамдык ажаап алышкын машиналарын чедир кылбаан. Павлодарның трактор заводу планда көрүүгениниң өөрүн трактор кожугларын ажыл-агыйларже чүдүрүп чоруткан.

Штабтың хуралынга улуг кичээнгейни мал чеми болур сиген-ширбишти белеткеп, кезип хөндектээр дериг-хереселдерни кылып үндүрерин шапкынчыдарынче угландырган. Үнүш камгалаарының химиктиг бүдүмелдерин, суггарылга машиналарын, чемишчидилге чаштырар агрегаттарны ажыл-агыйларже чогуур хуусаазында чорудуп бээринин чугулазын хуралга сес ап санал бергеннер демдеглээн. Бо бүгү чүктерни көдээже чорудуп бээрин үзүк-соксаал чок болдурарын хандырар хемчеглерни хуралга айыткан.

* * *

Украинаның мурнуу талакы районнарында күзүн чажып, тараан кызыл-тас болгаш көктараа баш тыртып, тарымал тоорук, кукуруза болгаш өске-даа культураларның шөлдериде өлуруглар деп-дескі кылдыр ногаарарып көгүп чылар апарган. Көдээнин ишчилери ажаап алышкынның бүгү-ле техниказын ыяк септеп, 75 чылдың дүжүдүнүң шыгжамырларын белеткен турарлар.

Харьков областың колхозтарының болгаш совхозтарының ажаап алышкынга киржир бүгү-ле машиналары шуптузу белен шолде тургустунган, Бүгү республикада тараа ажаап алыр үүс комбайнынына 66-зы шуут белеткеттинген.

Днепропетровск, Одесса, Крым болгаш өске-даа областарының тараа элеваторларының ажыл-ишчилери чаа дүжүттү хүлээп алгаш, ону ыяк кадагалап, камгалаарының материал-техниктиг суурун белеткеп четтигишкеннер.

Республиканың көдээ ишчилери СЭКП-ниң XXV съездизинге алдар болдурган шалыпчы өөлчегже кирип, беш чылдын доозукчу чылының ажаап алышкын ажылдарын чеднишкиниг күүседир. Төрээн чурттуң шыгжамырынга бир миллиард пудтан өскүзүн эвес тараны урар дээш чүткүлдүг ажылдап турарлар.

(СЭТА).

Июнь 15 – Советтерге соңгулда хүнү

ЧОННУҢ БЕДИК ИДЕГЕЛИ

Май 13-те соңгулда кампаниязы чугула чаа чадаже кирген: округтарның соңгулда комиссиялары эвиледдешкен республикаларның Дээди Советтериниң депутаттарына кандидаттарны бүрүткеп эгелээн.

РСФСР-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле найысылалдың Бауман соңгулда округунуң округ соңгулда комиссиязының хуралы байырлалдыг байдалга болган. Ону комиссия даргазы А. Т. Туманов ажыткан.

— Совет улус депутаттарга бир дугаар кандидаттар кылдыр бистиң алдарлыг ленинчи партиявыстың болгаш Совет күрүвениң удуртукчуларын адаан — деп, ол чугаалаан.— Депутатка кандидаттарның аразында — СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнери, ТК-ның Политбюро кежигүннериниң кандидаттар, СЭКП ТК-ның секретарылары, бүдүрүлге мурнакчылары болгаш чаартыкчылары, эртемниг болгаш культураның ажылдакчылары — чоннуң эң эки ооллары болгаш кыстары.

Бистиң чуртувустуң ажылчы чоннары эвиледдешкен республикаларның Дээди Советтериниң депутадынга бир дугаар кандидат кылдыр бистиң партиявыстың Төп Комитединиң Чингине секретары эш Леонид Ильич Брежневти адаанар.

Эш Л. И. Брежневти Бауман соңгулда округунуң талазы-биле РСФСР-ниң Дээди Совединиң депутадынга кандидат кылдыр районнуң мурнакчы бүдүрүлге, албан болгаш өөредилге черлериниң ажылчыларының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының, албан-ажакчыларының коллективтери депшиткен.

Бөгүн бистер бистиң соңгулда округувустуң талазы-биле РСФСР-ниң Дээди Совединиң депутадынга бадыладыр дээн чөпшээрелин Леонид Ильич Брежнев берген дүгайын улуг өөрүшкү-биле дыңнадывыс деп, А. Т. Туманов уламчылаан. Ол болза бистиң округтуң соңгукчуларынга, Бауман районнуң ажыл-ишчилеринге, бүгү москвачыларга улуг алдар-хүндү-дүр.

Чыылганнар ол сөстерни дыңнаттыг, үр адыш часкаашкыны-биле уткаан.

Оон соонда соңгулда мурнунуң округ чөвүлел хуралының киржикчизи Москваның Н. Э. Бауман аттыг ДТУ-нуң партком секретары Л. М. Тереденко сес алган. Чөвүлел хуралдың киржикчилериниң болгаш МДТУ-нуң хөй муң кижилиг коллективиниң өмүнээзинден ол Москваның Бауман соңгулда округунуң талазы-биле РСФСР-ниң Дээди Совединиң депутадынга кандидат кылдыр эш Леонид Ильич Брежневти бүрүткээр деп санал киргген.

Ол саналды боттарының коллективтериниң болгаш организацияларының өмүнээзинден чүве чугаалаанар — Москваның саналга-анализ машиналар заводунуң слесары, коммунистиг күш-ажыл шалыпчызы К. И. Кузнецов, Москваның аш-чем комбинадының фабком даргазы Л. Э. Ершова, комсомолдуң Бауман райкомунуң секретары Т. И. Воробьева, округтуң соңгулда комиссиязының кежигүнү, № 129 поликлиниканың эмчизи Л. И. Корюгина болгаш оон-даа өскелер үзин-биле дегдээннер.

Москва хоорайның **Бауман** соңгулда округунуң талазы-биле РСФСР-ниң Дээди Совединиң депутадынга кандидат кылдыр СЭКП Төп Комитединиң Чингине секретары **Леонид Ильич Брежневти** бүрүткээр деп доктаал улуг соорук киришкин-биле хүлээп алдынган.

РСФСР-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле Москва хоорайның Ленинград соңгулда округунуң округ соңгулда комиссиязының хуралы хүлээп алдынган доктаал өзугаар **Вешняки** соңгулда округунуң талазы-биле РСФСР-ниң Дээди Совединиң депутадынга кандидат кылдыр СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин найысылалдың **Фрунзе** соңгулда округунуң талазы-биле депутатка бадыладыр деп чөпшээрелин СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы **Николай Викторович Подгорныйны** бүрүткээр деп доктаалды чаңгыс үн-биле хүлээп алган.

РСФСР-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле найысылалдың Фрунзе соңгулда округунуң округ соңгулда комиссиязының хуралын ол комиссияның даргазы Москваның ийи дугаар шак заводунуң слесары В. Н. Сибиряков ажыткан.

Оон чугаалааны болза, эвиледдешкен республикаларның Дээди Советтеринге соңгулда талазы-биле округтарның соңгулда комиссияларына ажык чагаа бөгүн парлаттының үнген. СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин найысылалдың **Фрунзе** соңгулда округунуң талазы-биле депутатка бадыладыр чөпшээрээн дээрзи биске конгут өөрүүгүдүр.

Оон соонда Ильич аттыг Локомотив депозуунуң начальниги В. П. Жуков сес алган. Соңгулда мурнунуң округ чөвүлел хуралының киржикчилериниң өмүнээзинден ол Фрунзе соңгулда округунуң талазы-биле РСФСР-ниң Дээди Совединиң депутадынга кандидат кылдыр А. Н. Косыгинни бүрүткээр деп саналды округтуң соңгулда комиссиязынга киргген.

Москваның **Фрунзе** соңгулда округунуң талазы-биле РСФСР-ниң Дээди Совединиң депутадынга кандидат кылдыр СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы **Алексей Николаевич Косыгинни** бүрүткээр деп доктаал чаңгыс үн-биле хүлээп алдынган.

Тула областың **Новомосковск** соңгулда округунуң округ соңгулда комиссиязының хуралынга ол округ талазы-биле депутаттың кандидады кылдыр СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Күрүненің эйнал чок өөрүк комитединиң даргазы **Юрий Владимирович Андроповту** бүрүткээр деп доктаал хүлээп алдынган.

Донда Ростов хоорайның **Пролетарский** соңгулда округунуң округ соңгулда комиссиязы Россия Федерациязының күрүне эрге-чагыргазының дээди органының депутадынга кандидат кылдыр СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Л. Э. Ершова, комсомолдуң Бауман райкомунуң секретары Т. И. Воробьева, округтуң соңгулда комиссиязының кежигүнү, № 129 поликлиниканың эмчизи Л. И. Корюгина болгаш оон-даа өскелер үзин-биле дегдээннер.

Москва хоорайның **Бауман** соңгулда округунуң талазы-биле РСФСР-ниң Дээди Совединиң депутадынга кандидат кылдыр СЭКП Төп Комитединиң Чингине секретары **Леонид Ильич Брежневти** бүрүткээр деп доктаал улуг соорук киришкин-биле хүлээп алдынган.

РСФСР-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле Москва хоорайның Ленинград соңгулда округунуң округ соңгулда комиссиязының хуралы Чадаанага болган. Хуралды округ чөвүлел хуралының даргазы Т. Ш. Сарыглар даргалаан.

РСФСР-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле Чадаананың № 874 соңгулда округунуң округ комиссиязының хуралы Чадаанага болган. Хуралды ол округтуң соңгулда комиссиязының даргазы Т. Ш. Сарыглар даргалаан.

РСФСР-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле Чадаананың № 874 соңгулда округунуң округ соңгулда комиссиязының хуралы болган. Ол округ талазы-биле Украин ССР-ниң Дээди Совединиң депутадынга кандидат кылдыр СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, Украинаның Компартиязының ТК-зының бирги секретары **Владимир Васильевич Щербицкий** бүрүткеттирген.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң депутаттарының кандидаттарынга Москваның **Мичурин** соңгулда округунуң талазы-биле «Мостудуг»-1 трестиң комплекстиг бригадазының бригадири, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры **Владимир Андреевич Затворницкий,** Донда-Ростов хоорайның **Октябрьский** соңгулда округунуң талазы-биле—вертолёт заводунуң фрезеровщиги **Таисья Ивановна Штыменко,** Тула областың **Узловая** соңгулда округунуң талазы-биле — Узлованың машина тудуушкун заводунуң токары, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры **Михаил Николаевич Герасимов,** Ленинград хоорайның **Нарва** соңгулда округунуң талазы биле —«Кировский завод» каттыжыышкынның токары, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры **Борис Михайлович Воробьев,** Пенза областың **Каменск** соңгулда округунуң талазы-биле —«Каменский» совхозтуң звено удуртукчузу, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры **Николай Степанович Земнухов** олар бүрүткеттирген.

(СЭТА).

ИЗИГ ДЕТКИИШКИН

РСФСР-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле Чадаананың № 874 соңгулда округунуң ажылчы чоннар төлээлекчилериниң Чадаанага болган соңгулда мурнунуң чөвүлел хуралынга Эрзин, Тес-Хем, Өвүр, Мөңгүн-Тайга, Барыын-Хемчик, Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик районнарының төлээлери чыылган. Хуралды округ комиссиязының даргазы Т. Ш. Сарыглар ажыткан. Анаа СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң составын хүндүлүг президиумга бир үн-биле соңгаан. РСФСР-ниң Дээди Совединге соңгулда дугайында илеткелди СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунуң бирги секретары Н. С. Бойду кылган. Ол соңгулдаан соңгулда чедир үениң дургузунда чедип алдынган чеднишкиннерге, бүгү чуртта ышкаш, республикада соңгулда кампаниязының калбарганына, моон соңгаарны чугула солулгаларга доктааган. СЭКП-нин ам болур XXV съездизикке төлептиг ужуражыр дээш база соңгуллалар мурнунуң социалистиг чарыжы чер-черде калбарган. «Тыва даг-дугуй» комбинат, Кызыл хоорайның бүдүрүлгелери, Тожу район болгаш чамдык ажыл-агыйлар, коллективтер күш-ажылчы тиилелгелерин чедип ап турар. Чөөн-Хемчик район бо чылдың бирги кварталында күрүнге эзт, сүт салдарының даалгаларын ажыр күүсеткен. «Большевик» совхоз, «Искра» колхоз болгаш өске-даа ажыл-агыйлар мал продуктуларын саларынга бедик көргүзүүлерлиг болган. Мал база чер ажылдарында чамдык хожуудаашкыннарны дарый чайладырының чугулазын илеткелчи оон ынай чугаалаан.

Соңгуллаларының чаа үе-чадазы— кандидаттар депшидилгезинче бүгү чурт калбаа-биле кирген. Чадаананың № 874 соңгулда округундан РСФСР-ниң Дээди Совединге депутатка кандидат кылдыр Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Бай-Кара Шөжүлбеевна Долчаңмааны Чөөн-Хемчикте «Искра» колхозтуң, Бай-Тайгада «Бай-Тал», Тес-Хемде «Тес-Хем» совхозтарының коллективтериниң бир үн-биле депшиткенин хөй-хөй коллективтериниң изин-биле деткээнин илеткелчи дыңнаткан.

Оон ынай илеткелчи депутатка кандидаттың ажылламыдыралын делгеренгейн-биле таныштырган, РСФСР-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле Чадаананың № 874 соңгулда округундан депутатка кандидат кылдыр бүрүткедирин Б. Ш. Долчаңмаадан дилээрин санандаан.

Индирде Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Дажы-Намчал Ооржак:

— Совет Эвилелинде соңгулда системазы делегейде эң-не демократтыг —деп, ол чугаазын эгеледи.— Соңгуллаларга белеткелдер ажылы бистиң совхозта бедик деңнелдиг чоруп турар. Соңгуллага алдар болдурган чарыш хойжу бригадаларда калбарган. Бистиң Оргу-Шөлде хойжу бригада ол чарыштың бир тиилекчизи. Депутаттың кандидадынга тудуг-суур талазы-биле чагыглар киирер болап турар бис. Тыва республиканың хүндүлүг, төлептиг хөй-ниити ажыллакчызы Б. Ш. Долчаңмааны дээш соңгулдада бир үнүүг бадылаашкынларны бээринге чөөн-хемчикчилернин бүрүн беленин илергейлеп тур мен — деп, ол чугаалаан. Эш Ооржак бо округтан депутатка кандидат кылдыр бүрүткедирин Бай-Кара Шөжүлбеевнадан дилевишаан, чоннуң төлептиг уруу дээш бадылаарынче бүгү соңгукчуларны кыйырган.

Бай-Тайганың малчыны Ооржак Өлзей-оол, Чөөн-Хемчикте Хайыракан сес чыл школазының директору Лидия Новикова, Улуг-Хемден зоотехник Владимир Соболев, Ак-Довуракты тудугжузу Людмила Николаенко олар боттарының санандарынга депутаттың кандидадын изин-биле деткип турарын илереткен. Олар боттарының чугааларынга депутатка кандидат кылдыр бүрүткедирин Бай-Кара Шөжүлбеевнадан дилээш, ол төлептиг кандидат дээш бадылаашкынларны бээринче соңгукчуларны кыйырганнар.

РСФСР-ниң Дээди Совединге депутаттың кандидады Б. Ш. Долчаңмаа индирге үнүп келирге, хуралдың киржикчилери алыш часкаашкынары-биле уткаан. Ол аңаа делегеренгей чүве чугаалаан, оон кандидатурازын депшиткен болгаш деткээн бүгү коллективтериниң ажыл-ишчилериниң сагыш-сеткилдиң ханызындан өөрүп четтиргенин илергейлээн. Бедик бүзүрелди шынзыдар дээш, Төрээн чурткка, чонга биллин, күжүн харам чокка бээрин ол чугаалаан.

Чөвүлел хуралдың киржикчилери округтун бүгү соңгукчуларынга кыйырыгны хүлээп алган болгаш депутаттың кандидадынга бүзүреттирген кижилерни соңгаан.

О. ОХЕМЧИК,
М. СЕВЕН.

ЧУРУКТА: хурал үезинде.

КОМИССИЯ ХУРАЛЫ

РСФСР-ниң тоску чыыжының Дээди Совединге соңгулда талазы-биле Кызылдың № 873 соңгулда округунуң округ соңгулда комиссиязының хуралы, ук комиссияның даргазы, Тыва АССР-ниң улусчу контроль комитединиң даргазы М. К. Шыырптың даргалаашкынындыбиле болуп эрткен.

Анаа РСФСР-ниң, Тыва АССР-ниң Дээди Советтериниге, чер-чер Советтериниге соңгуллаларга белеткелдин, ылангыя соңгукчуларның даңзы-бүрүткелин четчелеп турарының дугайында ажылчы чоннар депутаттарының Бин-Хем болгаш Таңды район Советтериниң күүскомнарының секретарылары Н. Ф. Золотухинниң болгаш А. К. Санникованың информацияларын дыңнаан.

Политиктиг чугула кампания — соңгуллаларга белеткел ажылдарының бо районнарда чүгээр чоруп турарын демдеглевишаан, комиссияның кежигүннери соңгукчуларның даңзы-бүрүткелин ам-даа эки тодарадып тургузарынга, агитаторларның болгаш агитпунктуларның ажылын күштелдирериниге хамаарыштыр боттарының санал-оналдарын киргген.

Округтун соңгулда комиссиязының хуралындан РСФСР-ниң Дээди Совединин депутадының кандидадын бүрүткээн. РСФСР-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле Кызылдың № 873 соңгулда округундан депутаттың кандидадынга Кызылдың № 1 АТБ-ниң болгаш Каа-Хем разрезинин коллективтериниден депшиттирген, 1925 чылда төрүттүнген, партия кежигүнү, Кызылдың № 1 АТБ-ниң чолаачызы **Анатолий Иванович Галайкону** бүрүткээн.

КАНДИДАТТЫ БҮРҮТКЕЭН

РСФСР-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле Чадаананың № 874 соңгулда округ комиссиязының хуралы Чадаанага болган. Хуралды ол округтуң соңгулда комиссиязының даргазы Т. Ш. Сарыглар даргалаан.

РСФСР-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле Чадаананың № 874 соңгулда округундан депутатка кандидат кылдыр Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Бай-Кара Шөжүлбеевна Долчаңмаа депшиттирген болгаш ол депшидилгени округтуң соңгулда мурнунуң чөвүлел хуралы үүдүгүт деп деткээн. Кандидат болуунуң чөпшээрелин берген дээрзин эш Сарыглар дыңнаткан.

РСФСР-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле Чадаананың № 874 соңгулда округундан депутатка кандидат кылдыр бүрүткедирин Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы **Бай-Кара Шөжүлбеевна Долчаңмааны** бүрүткээр деп доктаалды комиссия хуралы 1975 чылдың май 14-те хүлээп алган.

ШАҢНАТКАН

Дүүн, «Тыва тудуг» трестиң 30, 40 квартиралыг чуртталга бажыңнарының тудуунда ажылдап турар шеверлекчилер бригадазының кежигүннери ажыл шагы эгелээр мурнунда ажылдаар участогунга чыглып келген. Коллективтиң мурнакчыларынга чазактың шаңналдарын тыпсырынга тураскаатканы хуралга СЭКП Кызыл хооркомунуң бирги секретары эш В. Б. Добромыслов чүве чугаалаан, кызымак күш-ажылы-биле чоннуң хүндүткелин чаалап алган мурнакчы эштерге Күш-ажылчы Алдар орденниң 3-ку чергезин тывыспышаан, оларның ажыл-ижинге моон соңгаарны чаа-чаа чеднишкиниерни күүсээн. Чазактың бедик шаңналын бир дугаарында СУ-48-те комсомолчу, аныяктарның малярлар бригадазының бригадири Р. Ф. Григорович алган. Раиса Федоровна бо тудуг эргелелинге 10 ажыг чыл ажылдаан. Оон уурттан бригадазы чыл саныда планныг онаалдаларын үргүлчү ажыр күүседип келген. Доозукчу чылдың эрткен 4 айларында ол бригада кижи бүрүзүнге онааштыр план күүселдезин 117,3 хуу күүсеткен. Аныяктарның дагдыныкчызы Р. Ф. Григорович бодунуң мергежилинге 4 чыл дургузунда 28 аныяк ажылчынарны өөреткен.

Ондар Көк-хыс—Е. С. Бизяевага улуттан штукатурлар бригадазының кежигүнү. Ол бригаданың кежигүннери штукатура ажылдарын бригада аргазы-биле чорудуп турар. Ол база-ла дагдыныкчы; бодунуң мергежилинге 32 аныяк ажылчынны өөреткен.

Шаңнаткан мурнакчы өөрү Г. Григорович болгаш К. Ондарга коллективтиң кежигүннери байыр чедирген.

В. КАЗАК,
«Тыва тудуг» тресте партком секретары.

1975 ЧЫЛДЫҢ ДҮЖҮДҮНГЕ

Кедээниң материал-техниктиг хандырылгазының талазы-биле Бүгү-эвиледдиң оперативтиг штавының май он үште болган хуралынга ажаап алышының техниказын белеткээриниң, машиналарны кылып үндүрериниң шапкынчыдарының, септелге черлериниң артык кезектер-биле хандырарының айтырыгларын чугаалашкан.

Бүгү-эвиледдиң «Союзсельхозтехника» каттыжыышкынының даргазы А. А. Ежевский шүабтың ол чөвүлел хуралынга чүве чугаалаан, часкы тарылга ажылдары шиитпирлиг, сөөлгү үе-чадазынче киргенин демдеглээн. Дыка хөй колхоздар, совхоздар тараа шөлүн мурнундагызындан өлүп калбарткан. Оон түңнелинде «Сельхозтехниканың» бүгү-ле септелге кылыр черлериниң, колхозтарның болгаш совхозтарның, бүгү механизаторларның ажаап алышкын кампаниязына белеткелинче онза кичээнгей салыры негеттинин турар.

Септелге кылыр дыка хөй заводтар, мастерскаялар болгаш ажыл-агыйлар-даа эрткен чылдыындан дыка шалыпкын машиналар белеткеп турарын штабтың хуралынга база демдеглээн. Ынчангаш ажаап алышкын машиналарының беленинин деннели эрткен чылдын бо үезинде турганындан дыка бедик бооп турар.

Ындыг турбуже, чамдык заводтар, машиналарны болгаш артык кезектерни кылып үндүрерин дүргедетпейн турар. Чижээ, Красноярскинин комбайн кылыр заводу чамдык ажаап алышкын машиналарын чедир кылбаан. Павлодарның трактор заводу планда көрүүгениниң өөрүн трактор кожугларын ажыл-агыйларже чүдүрүп чоруткан.

Штабтың хуралынга улуг кичээнгейни мал чеми болур сиген-ширбишти белеткеп, кезип хөндектээр дериг-хереселдерни кылып үндүрерин шапкынчыдарынче угландырган. Үнүш камгалаарының химиктиг бүдүмелдерин, суггарылга машиналарын, чемишчидилге чаштырар агрегаттарны ажыл-агыйларже чогуур хуусаазында чорудуп бээринин чугулазын хуралга сес ап санал бергеннер демдеглээн. Бо бүгү чүктерни көдээже чорудуп бээрин үзүк-соксаал чок болдурарын хандырар хемчеглерни хуралга айыткан.

* * *

Украинаның мурнуу талакы районнарында күзүн чажып, тараан кызыл-тас болгаш көктараа баш тыртып, тарымал тоорук, кукуруза болгаш өске-даа культураларның шөлдериде өлуруглар деп-дескі кылдыр ногаарарып көгүп чылар апарган. Көдээнин ишчилери ажаап алышкынның бүгү-ле техниказын ыяк септеп, 75 чылдың дүжүдүнүң шыгжамырларын белеткен турарлар.

Харьков областың колхозтарының болгаш совхозтарының ажаап алышкынга киржир бүгү-ле машиналары шуптузу белен шолде тургустунган, Бүгү республикада тараа ажаап алыр үүс комбайнынына 66-зы шуут белеткеттинген.

Днепропетровск, Одесса, Крым болгаш өске-даа областарының тараа элеваторларының ажыл-ишчилери чаа дүжүттү хүлээп алгаш, ону ыяк кадагалап, камгалаарының материал-техниктиг суурун белеткеп четтигишкеннер.

Республиканың көдээ ишчилери СЭКП-ниң XXV съездизинге алдар болдурган шалыпчы өөлчегже кирип, беш чылдын доозукчу чылының ажаап алышкын ажылдарын чеднишкиниг күүседир. Төрээн чурттуң шыгжамырынга бир миллиард пудтан өскүзүн эвес тараны урар дээш чүткүлдүг ажылдап турарлар.

(СЭТА).

Часкы хову ажылдары

ДОКТААМАЛ ХЫНАП ТУРГАШ...

Бай-Тайга районнуң тараажылары часкы хову ажылдары эгелээнден бээр 1264 га черге чаштырылганы чоруткан-вар. Тараа чажылдазы «Тээли» совхозта, «Мурнакчы» колхозта шалыпкын. Ук ажыл-агыйлар катай 1000 ажыг гектарда тараа культураларын чаштырган. «Тээли» совхозтуң механизатору Хомушку Кончуг-оол бедик бүдүрүкчүлүг ажылдап, хүнде 14 гектарга чаштырылга чорудар нормазын 19 гектар чедирип турар. Ол ышкаш часкы чер андырылгазында Дилгижек Кимоол, Иргит Дамды шалыпчыларның одуруунда чоруп турар.

Ам районда 2062 гектар часкы чер андартынган.

Районнуң ажыл-агыйлары тараа шөлдерин суггарар ажылдарны уламчылап турар. Нитизи-биле «Бай-Тал» совхоз 360, «Тээли» совхоз 200, «Мурнакчы» колхоз 264 гектарны суггарган. Чер суггарылгазында 37 кижи доктаамал ажылдап турар. Суггатчыларган Дамдын Өлзей-оол, Салчак Чылбак-оол, Чытав Натпит («Бай-Тал» совхоз) оларның звенолары 35—40 гектар тараа шөлүн суггарган.

Механизаторларда, суггатчы звеноларда улусчу контроль бөлүктериниң төлээлерин тустузунда быжыглаан. Олар күш-ажылдың сагылга-чурумун хайгаарап, тараа чаштырылгазында, чер аңдарылгазында, суггарылгада ажылдың шынарын хынап, четпестерни илередип турарлар. Тараажыларның ажыл-хөрээнге ынзыт хыналдаларын чорудуп тургаш, часкы хову ажылдарын кыска хуусаада доозарын шиитпирлээн.

Д. БАЛЧЫЙ,
райкүүскомнуң көдээ ажыл-агый эргелелиниң кол агроному.

ҮЕНИ ЧӨП АЖЫГЛААР

Таңды районнуң «Россия» совхозтуң механизаторлары 931 гектар черде часкы аңдарылганы чоруткан.

Чер аңдарылгазында Иван Ензак, Иван Саяты, Иван Блинов, шык базырымшкынында Григорий Рогожников хүнде кылыр нормазын доктаамал ажыр күүседип турарлар.

Совхозтуң Чагытайда № 3 трактор-хову бригадазы черни аңдарып, илиртеп эгелей берген. Частың хат-кавысканныг соок хүннери турза-даа, бригаданың механизаторлары шак бүрүзүн чөп ажылдап, күженишкиниг ажылдап турарлар.

Оон-биле кады хову ажылдарына механизаторлар ортузунга социалистиг чарыштың калбартын турган, оон түңнелдерни ажыл графигинде бижээнин ёзугаар үндүрүп, ажылдың шынарын доктаамал хынап турган, ажылдың темпизин дүргедедир, шынарын бедидер талазы-биле кужениишкиниг ажылдаар апаарын кижи бүрүзү билип турар.

К. КАНЧЫР-ООЛ.

Ховунуң ишчилеринде

ЭҢ КЫСКА ХУУСААДА

Часкы ховуу ажылдары бистиң районнуң совхозтарында түлүктеп турар. Бүгү-ле ажыл-агыйларда ыыкаш, «Шекпээр» совхозтуң тараажылары часкы тарылганы кыска хуусаада, агротехниктиг бедик деннелге чоруларынче күжениишкинин мөөнүзүн.

Совхозтуң дирекциязы ховуу ишчилериниң ажылдаарынга таарымчалыг байдалларны тургузарының хемчегларын алган. Ховуу түрлүгларын эки дерип, кеску агитация-биле шимээн, «Бергеи сөзүң эзеле», «Онаалдаң күүсетпейи ховудан үнме» өскектиг, ажыл-ишче кыйгырым турар доозуларны ханаларда аскан. Ховуу түрлаанда өбөжектиг арыг-силиг. Удуур өрээлдерде шеверлиг, арыг ак чоорганнарлыг орун-дөжекти салган. Кызыл-булуңну таарымчалыг кылдыр дерээн. Бригаданың доозукчу чылда социалистиг хүзүлгезин, механизатор бүрүзүңүң хүшүүн-не кылган ажылдарының көргүзүглерин, ажыл нормазын болгаш өске-даа үүлдерни бижээш ында аскан. Совхозтуң зарымсалгалыг ажылдакчыларының дежурнайлаашкын графигин, санал-онаалдар бижиир журналды тургускан. Ховуу түрлаанда агитхуулусту доктаамал үндүрүп турар.

СЭКП кежигүнүнге кандидат Л. Монгуш биле комсомолчу З. Бягай-оол олар тараажыларга амданнымг, эки шынарлыг ажыл-чемни кылып берип турар.

Бригаладарда ийи эзлчеглиг ажылдаар механизаторларны четчелээн. Ийиги бригаданың механизаторларының хей кезин аныяктар. Оларның 3-ү коммунист, 17-зи комсомолчу. Колдуу-ла көдээ ажыл-агыйның профессионал-техниктиг училищезин дооскан аныяктар. Чамдымыз боттарының күш-ажылчы баштайгы чазын маңаа эрттирелер. Бригаданы Кызылдың көдээ ажыл-агый техникумунуң доозукчузу комсомолчу Борис Ооржак удуртып турар.

Тараажылар ховуже үнер мурнунда боттарының арга-курлавырларын, эрткен чылдарда-турган четпестерни чугаалажып көргеш, оон чогуур түңнелдерни үндүрген. Кижи бүрүзү бодунуң хүлээлгезин эки билир. Бир дениг, дендески ажылдаары часкы ховуу ажылдарының үезинде эңне чугула. Тараа культураларының ниити чыылдазын көвүдедириниң хемчегларын ажылдап кылырда, хөрзүн болбаазырадылгазын, үрезаниңг, чемишчидилгениң байдалын, ховуу ажылдарын чорударының хуусаадарын, план өзугаар дүжүтту алырының кол магадылалы болур суггарылганы чугулаан көрген.

Сугну булукталдырын турган совхозтуң тарылга шөлдеринге кышкы үеде-ле шыкты мөөнүзүп эгелээн. Ындыг аргабиле 70 га черин суг-биле хандырган. Амгы үеде суггарыкчылар бригадазы тараа шөлүн эрээн дош суу-биле суггарын турар. Ниитизи-биле 145 га тараа шөлүнге суггарылганы чоруткан.

Агротехниктиг чугула хемчег болур шык базырышкынын механизаторлар 4 ажыл хүнүнде эки шынарлыг чоруткаңнар. Бо чылын агаар-бойдустуң хат-хавысканыг берге байдалыг өөренип көргеш, хөрзүнүң үрелиишкининге удур техниканы калбаа-биле ажыглап, хөрзүнү таптай бастырып, шрик аңдара октябас арга-биле ооң болбаазырадылгазын чорудуп турар.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн белдер, техниканы ооп аажылаар дээш социалистиг чарыш бо хүннерде механизаторлар арасында калбарган. Коммунист Э. Куулар, СЭКП кежигүнүнүң кандидады К. Монгук, У. Куулар, А. Ооржак олар чер аңдарылгазынга эзлчег үүнүн 120—130 хуу күүседип, ажылды эки шынарлыг кылып келгеннер. Ол ыыкаш комсомолчулар Д. Куулар, В. Доржу, Э. Ооржак оларның болгаш өскелериң-даа күшажылы мактаалыг.

Механизаторларның ажылында кичээнгей салаа чогуур үүлдер эвээш эвес. Тракторлар үрелгеш анаа турары, артык кезектер чок чоруктар, чедир септеттиимээн көдээ ажылагый машиналарын, совхозтуң машина-трактор мастерскаязындан ховуже эккээр таварылгалар бар. Ынчалза-даа бригаданың ажыл-ишчилери оны чайлаларының хемчегларын ей-шаанда ап турары эки.

М. КОБЛОВА.

Барыын-Хемчик район.

БРИГАДАНЫҢ КИЖИЛЕРИ

Часкы ховуу ажылдары Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозунда кидиг түлүк апарган. Ажыл-агыйның бир дугаар ховуу-трактор бригадазы Терек-Аланда ам шуут долузу-биле чылын кээп, турумчуй берген. Бригада кежигүннери черин үрезин чаштырып кирериниге белеткеп алган.

Бирги бригаданың механизаторлары 2100 гектар черниң чыгыы базырып дооскан. Часкы чер аңдарылгазын 850 гектар чедир чоруда берген.

Ховуу турлаанда ажыл-иш база-ла хайныыпсынныг. Механизаторлар, чолаачыларның чамдыктары шөлдерже минералдыг чемишчидилге сөөрткен, чамдыктары тракторларның үүрмек септелгезин кылып, оны үзеп-чаттан, үшкүлери үрезин чаштырар техника таарыштырын кылган — кижи бүрүзү-ле чай чок ижеңнен.

Турлагда бичежек кызыл-булуң, удуур өрээлдер, столовая арыг-силиг. Оны аштакчы Ооржак Довук харымдан турар. Ол ажылга кызымак, толептиг болгаш, механизаторларның удуур-чылар, чемненир, дыштанар өрээлдери харгыг-боктуг чыдарын күзевес сагыжы доступнейи баар. Ол пюе-биле стол, сандайны, орунарны бо-ла аштап, чулгүй бөөр, орун-дөжөөн эгпес кижилерин улус арызында арыын кызылып, суггай каттыгалаптар чаныыг кижи. Ооң негелдели ыя оон-на илдеп. Кезек кижи кызыл-булуңга орувуста, Довук кирип келди. Ол ооң иштин таакпы тыртым хиреде-ле чуп каапкаш, бичежек печканы чугайлаш, багай эттиңген орунарның ак чоорганнарын зде-хере тыртып, сыртыктарын опайтыр олурту салгылап каарга, көрүштүү конгуг апарды. «Бригаданың ниити ажыл-ишиниң чедишкинин аштакчы кижийиң ажылындан база хамааржыр чүве-дир» деп, Ооржак Довуктуң эскертинмес ижин көрүп ора, ынчаар болдым.

База бир чымыштыг иштиг кижилер — поварлар. Олар дөң бажы шара-хере, даш бажы сарыг-шокар турда, ижеңип эгелээр. Оларны мурнаар кижилер ховар. Ол ажылды ында поварлар Валентина Эрелчин, Монгуш Чындакпан ак сеткилдиг күүседип, амданыг аңы-чем-биле механизаторларны үзүктел чок хандырып, кижи бүрүзүнүң «Четтирдим» деп сөзүн дыңнап келгеннер. Ол дээрге кызымак ажылдың түңнели-дир, «Улусту ой-шаанда чемгерер, чемни шынарлыг белеткээр дээш бистин поварларывыс олут орбас, шалыпкынна болдурлар ийин» деп, бригаданың үчетчиги Иргит Бүүреккейнин бадыткап органы чер-ле чөптүг-дүр.

Ол бригадада колдуунда-ла аныяктар. Оларның чамдыктары колхозка организастаан механизатор курузун бо чылын дооскан. Аныяктар ам бригаларда хуваатты ыган. Оларны үр чылдарда ажылдап келген дуржулгалыг механизаторларда бижыглаан, теория кырынга чедип алган билиглерин практикага ажыглап эгелей бергеннер. Ук аныяктарның хей кезин ам эзлчег солуучулары апарганнар. Оларның аразында шалып ишчи ооллар, кыстар бар. Чижээ, чер аңдарыкчылары Роман Ховалыг, Светлана Монгуш, Ондар Шуруку олар хүн үлүүн доктаамал ажыр күүседип, ажыл-ишке кызымаан көргүзүп турар. А дуржулгалыг механизатор Иргит Шериг-оол бригаданың кызыл-булуңунга суур төвүнден чаа солуннар, номнар эккеп делген салыр хүлээлелиг. Ол даалганы Шериг-оол багай эвес күүседип турар. Эзлчээн эрттиргеш келген механизаторлар кызыл-булуңга домино, шыдыраа ойнап, солуннар номчуп болурлар. «А өөрге кино, концерт чоокта көрбедивис» деп учётчик хомудады.

Колхозтуң бирги бригадазының механизаторлары амгы үеде тараа культураларының чаштырылгаын калбак фронтбиле чоруда берген. Часкы ховуу ажылдарын мөй 25-ке чедир бүрүн доозар дээш ажыл-ишында улам хайныыкан. Кижи бүрүзү аныа болдуңун үлүүн кирер сорулганы салып, күженишкинниг ажылдап турар.

Ш. ДОРЖУ.

ТЕМП КУДУЛАВААН

Ак-Довурактың автотранспорт бүдүрүлгениниң чолаачылары болгаш септекчилери тоску беш чылдың доозукчу чылының планыг онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарышты бригадалар аразында калбарткан ажылдан турарлар.

Бо чылдың эрткен дөрт айларының түңнелинде Иван Рубцовтуң удуртканы чолаачылар бригадазы чарышка бирги черни алган. Олар тонна-километр таламы-биле онаалдазын 101,5 хуу күүседкен. Чолаачылар Шахур Шахмуратов, Александр Михайлов, Хомушку Чылбак-оол, Федор Кураев хүн нормазын доктаамал 105—110 хуу күүседип турарлар.

Сергей Садохиннин удуртканы бензовозтар бригадазының кежигүннери дөрт айның даалгазын 100 хуу күүседкеш, ийиги черни эзлээн.

Автотранспорт бүдүрүлгези пассажирлер чедирериниң дөрт ай онаалдазын хуусаа бетинде боттандырган.

Майның баштайгы хонуктарында чолаачылар күш-ажылчы темпини кудулатпаан.

Н. ЧЕМИЗОВ.

Автомобильди боттарының холдары-биле

ТОЛЬЯТТИ. Бо чурукта бүгү кижилерни автомобиль кылырынга сонуургал каттыштырып турар. Ынчаарга оларның мергежили конструкторлар-биле холбаалыг эвес. Оларның бирээзи слесарь, өскези—станочу, а үшкүзү—автоматика талазы-биле специалист... А ажыл шагы төнген соонда олар боттарының техниктиг чогаадылга клуунга чеде бээрлер, ында автомобильдериң союн конструкцияларын кылып турар. Бүгү-ле үндүр бижип кааткан эрги машиналар, мотоколяскалар, мотоциклдерден, бүдүрүлгениң артын үүлдериңден чыгган материалдарны олар чыып эптээрлер. «Автоконструктор» клуу хей-ниитиниң эки турачы нүүрү-биле ажылдап турар.

ЧУРУКТА: «Автоконструкторнуң» кежигүннери (солагай таладан оң талаже) К. Мигалин, Н. Лебедев, В. Мигалин, В. Лифарев, В. Горбунов, А. Госниц, В. Макаров, В. Краснобаев олар боттарының конструкциялап, кылып алган автомобильдериниң чанында турлар.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

ИЙИ ХОЙЖУ: аразында чарыштыг

Куулар болгаш Донган Седеннер—кайызы-даа Чөөн-Хемчик районнуң «Чыраа-Бажы» совхозунуң дуржулгалыг, мурнакчы хойжулары. Ниитиниң малының баш санын өстүрер дээш олар мал ажылынга 20 чыл дургузунда кызымак ажылдап, аныаң хойжуларга боттарының байлаң арга-дуржулгазын дамчыдып берип келгеннер. Аразында чарыштыг ийи хойжунуң эрткен чылын төрүүр 100 хойга онааштыр хураган камгалап алган көргүзүү бедик; Куулар Седеннии— 122, Донган Седеннии—101 болган. Ажыл-ишчи, дуржулгалыг хойжулар кайызы-даа ленинчи юбилей болгаш «Куш-ажылдың хоочуну» деп медальдарның эдилекчилери. Бо хүннерге чедир төрээн хойларындан олар 100 хойга онааштыр 95—100 хураганнарны доруктурганнар.

Оларның чедишкининг ажылдаарынга улуг идигни берген чүве — бүгү улусчу социалистиг чарышка идепкейлиг киришкени болган. Чарыштың сорулгазы — хожудап турарларны мурнакчыларның деннелинге чедир көдүрүп тургаш, ниити чедишкинни чедип алыры болур чүве болганда, чарыштың дээштиг, боттуг, деннежилгелиг болуру дээш олар база кызымак ажылдап турарлар.

ЧУРУКТАРДА: дуржулгалыг хойжулар (солагай таладан)— Донган болгаш Куулар Седеннер.

К. ЭКЕР-ООЛДУҢ сөзү болгаш фотолары.

Советтер болгаш хандырылга

СЕССИЯГА ЧУГААЛАШКАН

Ажылчы чоннар депутаттарының Тес-Хем район Советиниң эзлчеглиг сессиязынга садыг, амыдырал хандырылга болгаш коммунал ажыл-агыйының байдалының дугайында чугаалажып турда, райкүүсөкомның даргазының оралакчызы Ч. К.-Ч. Шулуу-Маадыр бодунуң илеткелинге чоннуң амыдырал хандырылгазы бүрүүгаар улуг базымны кылганын дедглээн. Бо беш чылдың дөрт чылдарының дургузунда районга Культура бажының, хеп чуур черлиг чунар-бажыңны, аалчылар бажының, СЭКП райкомунуң, райкүүсөкомнуң административтиг бажының, уруглар садың, хей-хей чурталга бажыннарын туткан.

Садыг болгаш хей-ниитиниң чемненилгезинин байдалы эзээн экижээн. Эрткен чылын үүрмектеп садар бараан саарылгазын райго 103,7 хуу күүседип, мурнуку чылдазынга деннээрге, бараан саарылгазын 12 хуу өстүрген. Ниитиниң чемненилге черлери планнарын база күүседип турар. Эзээн каш чылдар бурунгаар турганынга бодаарга, райконуң ажылында көскү чемнишкиннер бар. Чөөн мурнунга кызымак бараан болуп, планнарын ажыр күүседип турар садыгжыларны илеткелчи адаан. Мария Майынды, Анна Элбек, Михаил Хажылай, Татьяна Кашина, Лопсан Куруй-оол болгаш өскелер-даа ындыларга хамааржыр.

Ынчалза-даа садыг болгаш ниитиниң чемненилгезинин байдалы ам-даа четпес дээрзин илеткелчи, санал берген депутаттар шүгүмчүлээннер. Магазиннерниң, автолавкаларның үштүн бир кезин эрткен чылын планнарын күүседпээн. Малчыннар хандырылгазынга хомудалдар хей. Самагалдай столоваязының иштики хевирин экижидип, чамдык чаа үүлдерни кылып турза-даа, чем ассортиментизи ам-даа кызы, ылынары куду, санитарлыг байдалы шоолуг эки эвес. Берт-Дагда хлеб быжырар чер багай ажылдап, чоннуң хереглелин хандырып шыдавайн турар. 1974 чылда райпога оресамчыгдалдың алды таварылгазы болган, оон түңнелиниле 16,3 мың рубль дудаан, амгы үеде эгиттинмээн өре барык-ла чүс мың рубль чедип турар. Райконуң ажылында четпестерниң чамдык кезин оон материалдыг баазазының кошкаандан болуп турар, чаа магазиннер, столоваялар, складтар тудар хемчегларни райпога ап чорудары чугула.

Амыдырал хандырылга комбинады 1974 чылда чонга ачы-луза чедирериниң планын чүгле 55 хуу күүседкен. Моон кол-ла чыллагааны комбинаттың удуртулгазының, түс-түс ажылдакчыларының багай ажылдаанында. Даараныкчылар эвээш, идик септээр пехтин ажылчыннары арагалаар, ажыл шагы үзер, баш таарар кижи чок турган. Чурттакчы чоннуң бир кижизинге онааштыр чүгле 3 рубльдин ачы-дузазын чедиргени кончуг багай ажылды херечилеп турар. Оон туржук, комбинаттың ажылдакчылары: эргелекчи, кассир, чолаачы, бухгалтер хей түңнүг акшаларны боттарынга шиңгээдип турганы хынаалдадан илерээн.

Сөөлгү үеде комбинаттың ажылы экижип турар. Чаа директор коммунист О. Маады ажылды, чаарты тургускан. Бирги кварталда планын комбинат ажыр күүседкен. Бүдүрген продукциязын чонга садыглаарынга ажыглаары-биле чаа автомашинаны комбинат алган. Даараныкчылар Мөнгүн-кыс Кандан, Клара Кунгаа, быжыкчы Зинаида Сырат эки ажылдан турарлар.

Амгы үеде комбинаттың ажылында четпес үүл — даараныкчылар чедишпези, баш таарар кижи чогу болуп турар. Өөренип турар парикмахер июнь айда келир. Мурнунда ажылдап турган хоочун даараныкчыларны ажылче катап эгидер хемчегларни ап турар. Берт-Дагда салбыр планныг даалгаларын күүсетпейи, Шуурмакта, Ак-Эрикте хүлээп алыр пунктулар ам-даа четпес ажылдап турар. Чер-черде көдээ Советтер оларга чогуур дузаны эвээш чедирип турар деп сессия демдеглээн.

Бо беш чылда коммунал бажыннарын септээринге чыл санында 20-ден 30 мың чедир рубльди, суур чаагайжыдылгазынга үүс мың чедир рубльди чарыгдап турар. Ынчалза-даа-күрүнеин берип турар акшахөрөңгиин чөп чарыгдап, ажыглавас үүлдер бар. Чунар-бажың, аалчылар бажыңы, кудуктар септээринге хей акшаны чарыгдап турза-даа, оон шынары багай. Хей-хей эргижирээн бажыннар септелге чок турбушаан. Квартира төлевирин коммунал ажыл-агый черй чедир чыып албайн турар. Чурталга бажыннарын хуваарында четпестер бар. Чаагайжыдылга ажылын тускай план, система чок чорудуп турарындан, чарыгдаттынган акша-хөрөңгиге деннээрге, кылдынган ажылдар көскү эвес. Газ киирген бажыннар ам-даа эвээш, а кииртинген черлерни таз-биле үзүктелдиг хандырын турар.

Сессия бар четпестерни адер сорулгаларны айыткан делгеренгей доктаалды хүлээп алган. Мону күүседириниге бирле дугаарында көдээ Советтер, депутаттар көскү рольду ойнаар дээрзин сессияга демдеглээн.

А. ДЕМБРЕЛЬ,

«Шыныың» корр.

КУРЛАВЫРЛАРНЫ АЖЫГЛААШ...

Тоску беш чылдың доозукчу чылын күш-ажылчы чедишкиннерлиг доозар дээш социалистиг чарышты бистин «Чодураа» колхозтуң ажыл-ишчилери калбартып, шудургу ажылдап турар. Бо чылдың бирги кварталында күрүнеге эзт, сүт садарының планнарын күүседириниге эки көргүзүглерлиг болуп, СЭКП Тес-Хем райкомунуң болгаш райкүүсөкомнуң шилчиир Кызыл тугун база акша маңналын алган. Ийиги кварталда чедишкиниг ажылдаарынга таарымчалыг байдалды ол тургускан.

Бо кварталда ажыл-агый күрүнеге 20 тонна сүттү, 30 тонна эттти, 7 тонна дуктуу садар. Ол сорулганы күүседир дээш бар арга курлавырларны ажылдап, малчыннар ортузунга организас-массалыг ажылды күштелдиргеи. Чүс үжен ажыг шарыжыкты деңзилээш, тускай коланда үскеи. 800 иртчигешти база үскеш, немелде чемгерилгеге концентратты берин турар.

Күрүнеге сүт садарының планын күүседириниң бүгү аргалары бар. Чүгле апрельде безин 15 тоннаны саткан. Чайлаглаашкынны организастыг чорудуп, инектерге немелде чемни берип тургаш, плачлан ажыр 5 тонна сүттү садып болур бис. Планныг онаалдаларны болгаш бедиткеи хүлээлгелерни күүседириниге мурнакчыларның киирип турар үлүү улуг. Мурнакчы саанчылар Баткар Чедей 575 кг, Татьяна Ашак-оол 487 кг сүттү дөрт айлар иштинде бир саар инекке онааштыр саап алганнар.

Күрүнеге дужаар шарыжык бүрүзүнүң диириг деңзизин ортумаа-биле 290—300 кг, бир койну-ла 43 кг чедир семирткеш дужаары көрдүнгеи. Ол ышкаш дүктүн чидириин болдурбас дээш ажыл күштелген. Ылаңгыя сарыга удур демиселди чорудуп, чамдык коланнарга ийи удаа эм чаштырган.

Ниитиниң малын, оон чаш төлүн чидириг чок камгалап адыр дээш демиселди малчыннар бир дениг чорудуп турар. Дөрт айларның түңнели-биле алырга, колхозта төрүүр чүс хойдан-на 82 хураган камгалап алаынган. Бо чымыштыг ишке дыка хей малчыннар шалыпчы болуп, эш-өөрүнге үнегерин көргүскен. Төрүүр чүс хойга онааштыр № 4 хойжу бригада (бригадири Танов Монгал). 92, малчыннардан Максим Суваадыг 110, Емчур Данзурун 104 хураганны камгалап алган. А 85—100 хураганны камгалап алган малчыннар эрткен чылгызындан бо чылын көвүдээн.

Бирги кварталда чаалап алганывыс шилчиир Кызыл тугту салбас дээш ийи даклыр күженишкин-биле ажылдаар, темпиин кудулатпас ужурлуг бис.

Б. БУМБАЖАП,

«Чодураа» колхозтуң кол зоотехниги.

МУРНАКЧЫ ЧОЛААЧЫ

Борис Түлушевич Хаванчик «УТКА 25 чыл ою» совхозтуң Иштии-Хем салбырынга чолаачылап ажылдаа-ла 8 чыл чедип турар. Бодунуң мергежилиге бердиген бо мурнакчы чолаачы техниканы шын ажыглап, камныг эдилеп турар. Борис кызыл салбырның кодаларынче мал чемин, тудуг материалдарын сөөртүр, малчыннарны көжүрер, чазын тарылгага болгаш күзүн дүжүт ажаалдазынга идепкейлиг киржир, оон кылбас ажылы чок.

Борис Хаванчик болунга онаашкан ажылды кезээде ак сеткилдиг күүседир. Совхозтуң дирекциязы мурнакчы чолаачының ажылын үнелер, ашы удаа мактап, шаннап келген.

Д. БЫСТАН-ООЛ.

Улуг-Хем район.

НЕФТЬ ПРОДУКТУЛАРЫН ХИРЛЕНДИРБЕС

Кывар-чаар материалдарны арыг байдалга тургуспас чорук машина-трактор парыгынга артык чарыгдалдарны үндүрер болгаш дизельдериниг оттулар үүл аппаратуразын чогуур хуусаадан эрте септелгеже киирер.

Бир эвес 1972 чылда республиканың «Сельхозтехника» мастерскаяларынга тракторларның 402 комплект оттулар үүл аппаратураларын септээн болза, 1973 чылда — 520, а эрткен чылын — 655 комплект четкен. Бир ындыг аппаратураны септедиринге 40 рубль үндүрер, ынчангаш республиканың ажыл-агыйлары 26 мың ажыг рубльди артыкка чарыгдаан-дыр. А ол үениң дургузунда машиналарның ажыл чок турганын саналр болза, ол сан оон-даа хей болуру чугаажок.

Нефть продуктуларының хирлени бээриниң чылдагааны чүдүл?

Бензинни чамдык нефтебаазаларда кочал-биле кудуп, бензин кудар саваларны, оон хоолайларын арыглавайн турарывыста.

Нефть продуктуларының хирленир чоруун болдурбас төлээде, кылыр үүлдер:

Нефтебаазаларның бүгү дериг-херектелдериниң шын ажылдаарын чедип алыр;

Кывар үүлдүң шимчээшкининиң бүгү оруктарын дуглаглыг байдалга кылыр.

Арыглаашкынның бүгү хевирлерин сагыыр.

Дизельдиң одаар үүлүн механиктиг холумактардан ФДГ—30 ТМ деп фильтрниң дузазы-биле арыглап турар. Одаар үүлдүң оон ынайгы арыглаашкынын дизельдиг шимчеликчилерниң одалга системазы кылыр.

Нефть продуктуларындан механиктиг холумактарны арыглаарының эң бөдүүн аргазы — ону турнуктур тургузары. Ылаңгыя бензин, керосинни ынчаар арыглаары дурген-даа, шынары эки-даа. А дизельдиг шимчеликчилериниң оттулар үүлүн турнуктур тургузуп арыглаарының үези хой — 3 хонуктан эвээш эвес. Ынчангаш бирээзин турнуктур тургузуп турда, бирээзинден машиналарга кудуп берип турар — ийи саза тургузары чугула. Кывар-чаар материалдар кудар саваны механиктиг холумактардан арыглаар төлээдизит сугга холаан керосин-биле ону чылда бир удаа чуур херек. Ажыл-агыйларның механизаторлары хамаарышкан машиналарының бензин кудар саваларын чогуур үелерде чүп арыглаар хүлээлгелиг.

Нефть продуктуларының хирленир чоруун болдурбазы — нефтебаза ажылдакчыларындан, механизаторлардан кол хамааржыр. Ажылды оларын ак сеткилдиг, эки шынарлыг кылганындан оон хирленир чоруу болдувмас.

И. ӨЛДЫРЕВ,

инженер.

Чагаа парлаттынмаза-даа

АЖЫЛЫ ЭКИЖЭЭН

Эрткен кыжын Улуг-Хем районнуң Ак-Туруг суурдан редакцияга чагаа келгеи. Ында көдээ магазинин чогуур үезинде ажытпас, чамдыкта хлебти үзүктелдиритери болгаш садыгжы эш Сарыгдарның садып алыкчыларынга каржызын ол чагаада бижээн.

Ажылчы чоннар депутаттарының Ак-Туруг көдээ Советиниң күүскомунуң даргазы В. Чоржей-оолдуң бистиң бижиивиске дыңнатканы:

Чагаада айыткан четпестериниң турганы хынаалдадан илерээн. Күүскомнуң хуралынга ук четпестерни чайладырының дугайында чугаалашкан, Сөөлгү үеде хлебти магазинге хүн бүрү акеп турар, макарон кылыглар аймаа ында четчиир хемчээлдиг. Ол ышкаш лангыы комиссиязының ажылы идепкейжээн. Садыгжы эш Сарыглар-биле беседалашкан. Сөөлгү үеде ол ажылын экижиттеен.

Хөй уруглуг иелерни „Иениң алдары“ орден-биле болгаш „Иениң медалы“ медаль-биле шаңнаар дугайында Тыва АССР-ниң Дээди Соведининң Президиумунуң Чарлыы

(Төнчүзү. Эгези № 111 «Шында»).

КАА-ХЕМ РАЙОН

Сес уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Лина Сергеевна **Макарова** — таңнылыл камгалал черинің ажылчыны.

Саяна Гавриловна **Салчак**— Ильинка суурда өг-бүле эзи.

Кураган Тюльбаевна **Толзат** — Ильинка суурда өг-бүле эзи.

Эльвира Харитоновна **Чепкасова**—Үжеп школазының техниктиг ажылчыны.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Хенче Мөңгеевна **Буянды** — «Бурунгаар» совхозтуң ажылчыны.

Чурукаан Тюльбаевна **Мөңге** —«Коммунизмче орук» колхозтуң колхозчузу.

Елена Кыргыеовна **Натпитоол**—«Совет Тыва» совхозтуң ажылчыны.

Амажык Назаровна **Соян** — «Октябрь 30 чылы» колхозтуң колхозчузу.

Чамбылба Тармаевна **Чалан-оол** —«Октябрь 30 чылы» колхозтуң колхозчузу.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Ирина Ивановна **Голубцева** —«Коммунизмче орук» колхозтуң колхозчузу.

Кара-кыс Хүлеровна **Лангаа** —«Коммунизмче орук» колхозтуң колхозчузу.

Авай Теверовна **Моңгуш**— Суг-Бажы суурда өг-бүле эзи.

Александра Федоровна **Никитина** — ажылчы чоннар депутаттарының Бүрен-Хем көдээ Соведининң күүскомунуң ажылчыны.

Чыпшындай Динмеевна **Хажики**—Суг-Бажы суурда өг-бүле эзи.

Зоя Мокеевна **Шимит** — «Тиилелге» колхозтуң колхозчузу.

МӨҢГҮН-ТАЙГА РАЙОН

Тос уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Караштаан Сутеевна **Кара-Сал**—«Малчын» колхозтуң колхозчузу.

Бобук-Кара Чыжыр-ооловна **Саая**— «Малчын» колхозтуң колхозчузу.

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

[redacted]

Нина Александровна **Бичеоол**— райпо ажылчыны.

Деспижек Доңгаковна **Иргит** — «Малчын» колхозтуң колхозчузу.

Өшкү-Саар Көжеевна **Иргит**—«Малчын» колхозтуң колхозчузу.

Чечекмаа Улуг-Караковна **Иргит** — «Малчын» колхозтуң колхозчузу.

Клара Салчаковна **Хертек**— «Малчын» колхозтуң колхозчузу.

ӨВҮР РАЙОН

Тос уругну божаан болгаш кижизиткен иени «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Ичин-Норбу Седен-Дамбаевна **Оржак** —«Кызыл тук» колхозтуң колхозчузу.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Долзатмаа Туматовна **Дасоол** — «Торгалыг» совхозтуң ажылчыны.

Шанмак Арбай-ооловна **Орлова** — райпо столоваязының повары.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Алдыл-кыс Сундуйевна **Куулар**—Солчур ортумак школазының башкызы.

Көкел Шадыровна **Сат** — Хандагайтының № 1 ясли-садының нянязы.

Карамай Сендаажы **Торуйгу** — «Торгалыг» совхозтуң ажылчыны.

ТАҢДЫ РАЙОН

Тос уругну божаан болгаш кижизиткен иени «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Бузейма Спириновна **Оюн** —ССРЭ-ниң 50 чыл ою аттыг совхозтуң ажылчыны.

Сес уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Анна Оюновна **Дажисан** — Тываның көдээ ажыл-агый дуржулга станциязының ажылчыны.

Таймак Чалаевна **Ондар** — Кур-Черниң участок эмнелгезинің ажылчыны.

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Тамара Григорьевна **Зубкова** —Балгазын гостиницазының эргелекчизи.

Орлан Хертековна **Марчын**— республиканың туберкулез санаториясының ажылчыны.

Калзанма Каспаевна **Тоңгурак** — Тываның көдээ ажылагый дуржулга станциязының ажылчыны.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иени «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Раиса Лопсан-ооловна **Сарыглар** —«Тиилелге» совхозтуң ажылчыны.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Даваа Чулажыковна **Дыртык-Кара** — С. К. Тока аттыг совхозтуң ажылчыны.

Барынмаа Ивановна **Ооржак** — Кур-Чер ортумак школазының техниктиг ажылчыны.

Светлана Белгановна **Ооржак** — Элегес суурда өг-бүле эзи.

Зинаида Домбужаевна **Оюн** — Тываның көдээ ажыл-агый дуржулга станциязының ажылчыны.

Агарма Татпаевна **Чооду** — Балгазын суурда өг-бүле эзи.

[redacted]

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иени «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Ховалыг Төкей-ооловна **Чыргаланмай** — Үрбүн школазының техниктиг ажылдакчызы.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Соскарма Ондаровна **Доржу** —«Улуг-Хая» совхозтуң ажылчыны.

Ховалыг Ажиевна **Нончалбаа** — Хайыракан суурда өг-бүле эзи.

Күске Кыргысовна **Чулакай** —«Найырал» совхозтуң ажылчыны.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Илина Тюлюшевна **Даржаа** —«Найырал» совхозтуң ажылчыны.

Моңгуш Базыровна **Сотпа**— Булуц-Терек суурда өг-бүле эзи.

Тыва АССР-ниң Дээди Соведининң Президиумунуң Даргазы **Б. ДОЛЧАҢМАА.**

Тыва АССР-ниң Дээди Соведининң Президиумунуң Секретары **С. КРАСНЫЙ.**

Кызыл хоорай. 1975 чылдың март 30.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

Моол Арат Республикада 300 ажыг көдээ ажыл-агый каттыжыышкыннары болгаш нүражыл-агыйлар революция мурнундагы Моолга бодаарга, беш катап хөй продукцияны бүдүрүп үндүрүп турар. Республикада малдың баш саны 2,4 катап көвүдээн.

ЧУРУКТА: —«Баянзух» көдээ ажыл-агый каттыжыышкынының мурнакчы хойжузу Д. Хандсүрэн.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

ТАЙБЫҢНЫҢ ИДЕГЕЛДИГ КАМГАЛАЛАЛЫ

Социалистиг чурттарның солуннары Варшава Керээзиниң организациязының тургустунганындан бээр чээрби чыл болганының дугайында түүлдерни бижип турар. Бүгү делегейге тайбыңны камгалаар дээш демиселге социализм чурттарының ол камгалал эвилелиниң улуг ролюн солуннар өнзалап демдеглеп турар.

● **СОФИЯ.** Варшава Керээзи дээрге Европаның социалистиг күрүнелериниң политика болгаш шериг талазы-биле быжыг туруштуг организациязы болбушаан, оларны капиталистиг күрүнелериниң шериг-политиктиг болүгленишкиннериниң агрессивди планнарынан болгаш хеделишкиннериниң камгалаар хүлээлгени күүсеп турар—деп, БКП ТК-ның солуну «Работническо дело» бижээн.

● **ВАРШАВА.** ПКАП ТК-ның «Трибуна людуз» солунунуң бижээни: социалистиг демократтыгырылгазының колачис сорулгазын боттандырып — социализмни тургузар дээр болза, тайбыңны камгалаары эргежок чутула. Чогумда өөң ужурундан Варшава Керээзиниң бүгү-ле документилериниде Европаның айыл чок чоруунуң болгаш бистин дипте байдалды чогумчалыг болдурарының айтырыглары бирги черге турган болгаш турар-даа.

● **ПРАГА.** Бо хүннерде Варшава Керээзи бурунгаар деп-шилгелиг социалистиг ниитилелди тургузарының идегелдиг магалылалын бодунуң киржикчилеринге берип турар. Коммунистиг болгаш ажылчын партияларының удуртулгалыбыле тургускан ол каттышкан күш тайбыңны камгалаарының база социализм тургузарының шинтпирлиг фактору болу берген деп, Словакияның Коммунистиг партиязының солуну «Недельна правда» бижээн.

КИЖИ ТӨРЕЛГЕТЕННИ ДАЙЫНГА ТАВАРЫШТЫРБАС ДЭЭШ

Ада-чурттуң Улуг дайынынга совет улустуң тиилэзнинден бээр 30 чылынга тураскаатканн байырлыг хуралга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң чугаазынче делегейниң хөй-ниитизи болгаш солуннары улуг ниччэңгейни салып, аңаа холбаштырган түүлдерин бижившаан турар.

● **ВАРШАВА.** ПУР-нуң Күрүне Чөвүлелинин даргазының оралакчызы Озга-Михальский-ниң чугаалааны: «Мен эш Л. И. Брежневтиң чугаазын дыка сөнүүргаан мен. Оон ол чугаазы СЭКП-ниң бүгү политиказын өзугаар бооп турар хөгжүлдениң кайгамчыктыг перспективаларын быжыы-биле бадыткаан».

● **ПРАГА.** «Күрүнениң болгаш улустарның бот-боттарын эн эки билчип алырынга идиг-лиг ындыг үдегер-чижектерни делегей харылзааларындан тыварын орадаажыры болгаш тып, чугаалаары-даа СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының улус мурнунга бүгү-ле чугааларының онзагай түүлү ол бооп турар. Ол эн илангыяа фашизмни ашкан Тиилелгениң 30 чылынга холбаштыр Л. И. Брежневтин чугаазындан онза тодаргай көстүп турар»—деп, чехословак радио бодунуң дамчыдылгазынга демдеглээн.

● **ХАНОЙ.** СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтин чугаазының допчулалын ВДР-ниң төп солуннары эн көскү черлериңе парлаан. ВАП ТК-ның солуну «Нян зан» СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының вьетнам улустуң алдарлыг тиилелгезин бедин-биле үнелеп чугаалаан сөстерин түүлүн эгезин кылдыр парлаан. «Вьетнам улустуң алдарлыг тиилелгези — бистин үевисте улустарның хосталга дээш шимчээшкинин базар дээн орадаажыышкынар бууран дүжер дээрзиниң эн тодаргай херечизи болуруи эш Брежнев чугаалаан»— деп, ол солун бижээн.

● **ПАРИЖ.** Л. И. Брежневтин чугаазынга болгаш совет Кыйгырыгга холбаштыр Францияның сураглыг хөй-ниити ажылдакчызы, ФКП ТК-ның кежигүнү Андре Сукьер мынча дээн: «Бистин хүннеривисте тайбыны болгаш чурттар аразының айыл чок болур чоруун хандырар дээш күжеиишкиннерни каттыштырарынга ниитилел тургузуунуң аңгы-аңгы болур чоруу шаптык болбас дээрзи улам тодаргай апарган. Оон үлегерчизээ — Франция биле Совет Эвилелиниң аразында бүгү талалыг кады ажылдажылга ол бооп турар. Ындыг кады ажылдажылга Европага болган бүгү делегейге-даа тайбыны, айыл чок чоруку хандырарынга идиглиг болур.

● **ВАШИНГТОН.** «Балтимор сан» солун Л. И. Брежневтин чугаазының чугула ужур-дузазын онзалап демдеглээн. Совет Коммунистиг партияның удуртукчузу эң ылаңгыя күрүнелериниң шериг белеткелдерин кызырар дугайында тодаргай дугуржулгаларны кылырынче, совет-америк харылзааларны экижидеринче угланган күженишкиннерни кылырынче кыйгырган — деп, ол солун бижээн.

Индий-Кыдатта дайын одаан өжүрер чорук совет-америк харылзааларны экижидеринге идиг болур дугайында Л. И. Брежневтин чугаалаанынга бүрүү-биле каттыжып турарын демократ-сенатор Макги радиога чугаазынга медеглээн.

● **ЛОНДОН.** «Л. И. Брежнев Барыын чук күрүнелерни чепсегленишкинни өндере бүдүрериң соксадырынче кыйгырган»— деп, «Таймс» солун бижээн.

● **ДЕЛИ.** Индий солуннар Л. И. Брежневтин чугаазын бүгү делегейге айыл чок чорукту идегелдиг болдуруп, тайбынны быжыгаары дээш демиселге чугула салыышкын кылдыр көрүп турарын бижээн. Оон ол чугаазында делегейде амгы болуушкуннарны Совет Эвилелиниң канчаар ханыы-биле, бүгү талалыг көрүп турарын айыткан — деп, «Хиндуу» дээр солун бижээн.

(СЭТА).

ЛУИС КОРВАЛАННЫ ХОСТААР

КАРАКАС. (СЭТА). Чилиниң Коммунистиг партиязының Чиңгине секретары Луис Корваланга делегейниң «Улустар аразынга тайбыны быжыглаары дээш» Ленинчи шаңналды тывысканынга Венесуэланың коммунистери өөрүшкү-биле чоргаарланып турар. Ол дугайын Венесуэланың КП ТК-ның аңаа болган пленумунуң резолюциязында айыткан Бүгү делегейге тайбын дээш демиселге чили коммунистериниң удуртукчузунуң шылгарангай аңы-хавыаазын үнелеп кергенинин херечизи ол белик болгаш хүндүлүг шаңнал бооп турарын ук документиде демдеглээн. Кара-бажыңнарда болган өлүм лагерьлериниде хоругдаттырган патриоттарны, бирги эллегде чили улустуң шынчы оглу эш Луис Корваланны доп-дораан хосталы дээш демиселди күштелдеринче чурттуң демократтыг болгаш депшилгеже чүткүлдүг күштерин пленумнуң киржикчалери кыйгырган. Чилиде кижиниң эрге-шолээзин хүндүлеп коорун катап күштүг болдуруар, фашистиг эрге-чагырганың ужур-дурум чок үүлгедишкиннерин соксадыр дээш бүгү чүүлдерни кылырының чүгүлазын ол документиде демдеглээн.

ДАШТЫКЫДАН КЫСКАЗЫ-БИЛЕ

★ **ЛОНДОН.** Великобританиянның парламентизинин чаланың өзугаар ССРЭ-ниң Дээди Соведининң Націоналдар Соведининң Даргазы В. П. Рубен баштадыр ССРЭ-ниң Дээди Соведининң делегациязы ында чеде берген.

★ **БЕРЛИН.** Вьетнам улустуң чедип алган төөгүлүг тиилелгези болза оон-биле кады социалистиг дем каттыштырылга чурттарының улустарының болгаш тайбынга ынакшылдыг бүгү күштеринин тиилелгези болур деп, ВДР-ниң болгаш МВР-ниң элчиннерибиле ужуражыышкын үезинде ГСЧП ТК-ның Бирги секретары Э. Хонеккер медеглээн. ГСЧП ТК-ның Политбюрозу болгаш ГДР-ниң Министрлер Чөвүдели акы-дунма вьетнам улуска материалдыг дуза көргүзер дугайында шинтпирни хүлээп алган деп, ол дыннаткан.

★ **УАЛА-ЛУМПУР.** Мурнуучеоп Азия күрүнелериниң ассоциациязының кежигүннери чурттарның — Малайзияның, Индонезияның, Сингапурунуң, Таиландының болгаш Филиппинының (АСЕАН) даштыкы херектер министрлериниң конференциязы Малайзияның нейысылалында ажыттынган. Конференцияның ажыттыныышкынында чүве чугаалааш, Малайзияның премьер-министри Абдул Разактың онзалап демдеглээни болза, АСЕАН чурттары Индий-Кыдатта дайынның доозулганынга байыр чедирип, ол районда тайбынның болгаш доктаамал турум чоруктун нүүрү дээш Индий-Кыдаттың чурттарының улустары болган чазактарыбиле кады ажылдажырынга белеңин илергейлеп турар.

★ **ТОКИО.** Японияның бичии-бичии болгаш ортумак транспорт компанияларының 170 профэвилелдериниге катыышкан ажылчы чоннар май 13-те 48 шактыг ажыл соксадыышкынын эгелээннер. Ында демир-орук, метро ажылдакчылары, автобустар болгаш таксилер чолаачылары киржип турар. Олар ажыл төлевирин бедидерин болгаш күш-ажылдың байдалдарын экижидерин негеп турарлар.

★ **АММАН.** Даштыкы чурттар-биле найыралдын болгаш культура харылзаазының совет ниитилелдер эвилелиниң делегациязының Иордан-совет найырал ниитилелиниң чалзаның өзугаар Иорданияга кылын турган аян-чоруу доозулган. Делегация фашизмни ашкан тиилелгениң 30 чылынга холбаштыр болган байырлалларга киришкен.

★ **КАНБЕРРА.** Порт-Морсбиден (Папуа-Чаа Гвинеяның нейысылалы) келген дынадыгларны өзугаар алырга, англи капиталга хамааржыр улуг чес рудниктери турар Бугенвиль ортулукка дагжыларның ажыл соксадыышкыны өскүп үнген. Ажыл соксадыышкыны болза Пангуна суурда шахталарның бирээзинің администрациязы профэвилел баштыцларын ажылдан үндүрген болгаш ажыл төлевирин бедидер дугайында дагжыларының негелдезин хүдээп албайн барган соонда эгелээн.

(СЭТА).

ДЕЛЕГЕЙ АССАМБЛЕЯЗЫ

ЖЕНЕВА. (СЭТА). Калык камгалалының Бүгү-делегей ассамблеязының XXVIII сессиязы май он үште Женеваның Наңнылар орлуузунда ажыттынган. Оон ажылында калык камгалалының Бүгү-делегей организациязының кежигүнү 142 чурттуң 500 хире делегаттары, КНО-нуң болгаш оон түс-түс албан черлериниң, хөй санныг организацияларының төлөлекчилери киржип турар. ССРЭ-ниң калык камгалал министри Б. В. Петровский совет төлөлерни баштап турар.

Сессияның хүн айтырыышында 50 ажыг айтырыглар киріп турар. Кижиниң калыкшылын камгалаар талазы-биле кады ажылдажылганы делегейге кылырының айтырыы кол черни эзлеп турар.

Ол ышкаш ук организацияга чаа кежигүннерни, оон иштинде Вьетнам Демократтыг Республика биле Мозамбикти хүлээп алыры база хүн айтырыында киріп турар.

МВР РТЧ-ниң НОТАЗЫ

САЙГОН. (СЭТА). Мурнуу Вьетнам Республиканың Даштыкы херектер министерствозу АКШ-тың күрүне департаментизинче нота чоруткан. Бо чылдың май 30-ден эгелээш, вьетнам улус Мурнуу Вьетнамның бүгү девискээринде эрге-чагырганы долузу-биле холга алган болгаш МВР-ниң Революстуг түр чазаа Мурнуу Вьетнамның улузунуң дүрүм өзугаар кара чангыс телөөлекчизи бооп турарын ында айыткан. Сайгонга мурнунда турган эрге-чагырганы таратқан болгаш оон АКШ-та бүгү төлөө черлери моон сонгаар хоойлудурум өзугаар эргези чок болур, ынчаарга шимчевес болгаш шимчээр-даа эт-хереңгизи-биле катай-каара оларның бүгү чүүлдери, а ол ышкаш документилери болгаш архивтери амгы үеде Мурнуу Вьетнам Республиканың Революстуг түр чазаанга хамааржыр апаар.

Мурнундагы сайгончу эрге-чагырганың өнчү-хереңгизин, архивтерин болгаш банкыларда акша-хереңгизин болгунга хүлээп алган, камгалаарын Алжир Улус Демократтыг Республиканың АКШ-та элчин чериниң Мурнуу Вьетнам Республиканың Революстуг түр чазааның дилеэнин нотада база айыткан.

Чурттар аразынга сагыыр ужурлуг эргелерни болгаш чанчылдарны өзугаар Мурнуу Вьетнам Республиканың АКШ-та өнчү-хереңгизин камгалаары-биле дээштиг хемчеглерни алырын база мурнундагы сайгончу эрге-чагырганың элчин чериниң бажының Мурнуу Вьетнам Республиканың өмүнээзинден Алжирниң элчин черинге хүлээлип баарынга дузалажырынче АКШ-тың чазаан ол нотада кыйгырган.

Камбоджада тайбың ажыл-иш

ХАНОЙ. (СЭТА). Камбоджаның шерин болгаш улузуда амгы үеде үлетпүр болган көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин катап тургузар дээш бүгү күжүн салып турар.

Пномпеньны хосталаан соонда, дораан-на улусчу эрге-чагырга черлери Камбоджаның нейысылалында болгаш чурттуң өске-даа хоорайларында үлетпүр бүдүрүлге черлерин катап тудуп тургузарынче эгелеп киріпкен.

Чурттуң экономиказының үндезини болур көдээ ажылагыйже онза кичээңгей салдынган. Тараачыларның кадынган черлерни ажыглалга киріер, чаларны, плотиналарны, суттарыга бугаларын болгаш системаларын тудуп кылырыга чүс-чүс муң хоорай чурттуглар дузалажып турарлар.

Мөөннеп турар

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Кастышкан Штаттар Сиам мугулдурунуң девискээринче «Корал си» дээр авианосецти болгаш АКШ-тың 7-ги флодунуң составында киріп турар өске-даа элээн хап корабльдерни чорутканын Пентагонуң төлөлекчизи чараан.

Камбоджаның далай эриниң девискээринге чораан америк суднону Камбоджа корабльдери тутканынга холбаштыр чыгтан. Національ айыл чок чорук чөвүделиниң хуралынын соонда ындыг шинтпирни үндүрген бооп турар.

Америк суднону хостаан чоруларыпдан ойталаар болза, шыгыы уржуктарлыг болур деп, президент Дж. Фордтуң медеглээнин Ак бажыңның төлөлекчизи дыңнаткан.

Информация агентилелдериниң медээлерин өзугаар алырга, Окинавадан далай шериниң 1000 солдаттарын Таиландыже чорударынга белеткээр өөн дужаалды Пентагон берген.

ФРАНЦИЯНЫҢ ХӨЙ-НИИТИЗИНИҢ УДУРЛАНЫЫШКЫНЫ

ПАРИЖ. (СЭТА). Гитлержи Германияны ашкан тиилелгениң оон моон сонгаар демдеглевес деп президентиниң шинтпирлээнинге Францияның хөй-ниитизи удурланып турар.

Удурланыышкын шимчээшкининин киржикчилери чораанарның, делегейниң ийиги дайынының хоочуннарының болгаш мурнунда шөлүттүрүп чораан кижилерниң ол шинтпирге шыңгыы удурланганын илереткен медеглелли Парижте парлап үнүрген. Бистерниң нацизмге удур демиселге камгалап турганывыс үнелиг чүүлдер улустарны чоокшулаштырарынга, быжыг болгаш шыныг тайбыңны хандырарынга идиг кылып шыдаарынга бүзүрээр бис—деп, медеглелде чугаалап турар.

Тиилелге хүнүн байырлап, демдеглевес дугайында шинтпирни күш чок болдурар негелдени деткээнин илередирбиле май 15-те найысылалдың Шарль де Голль шөлүнге чыскаал эрттиреринче ол документиниң авторлары парижчилерни кыйгырган.

Ол медеглелде Францияның 50 ажыг сураглыг политиктиг болгаш хөй-ниити ажылдакчылары, чогаалчылары, артистери болгаш артемденнери ат салган.

ПКАП ТК-НЫҢ ПЛЕНУМУ

ВАРШАВА. (СЭТА). ПКАП ТК-ның аңаа болган Пленумунга эрге-чагырганың чер-чер органнарын улам сайзырангайжыдарының, а ол ышкаш ПУР-нуң делегей байдаалының болгаш даштыкы политиказының айтырыгларын чугаалажып көрген. Хүн айтырыының бирги үүлүнүң талазы-биле илеткелдерни ПКАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ПУР-нуң Министрлер Чөвүделиниң Даргазы П. Ярошевич биле ПКАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, секретары Э. Бабюх олар кылган. Пленум ийиги айтырыг талазы-биле ПКАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ПУР-нуң даштыкы херектер министри С. Ольшовскийниң дыңнадынын көрген.

Пленумга ПКАП ТК-ның бирги секретары Э. Герек чүве чугаалаан. Чурттың эрге-чагырганың чер-чер органнарының болгаш девискээр-чагырга черлериниң хуваалдазын чаартканы польша күрүнениң улам сайзыраарынга болгаш социализмниң ниитилел принциптерин быжыглаарынга идиглиг болурун ол демдеглээн. Э. Герек даштыкы политиканың айтырыгларынга холбаштыр чүве чугаалаан, фашизмни ашкан тиилелгениң 30 чылын байырлап демдеглээн чорук айыл чок чоруку болгаш тайбынны быжыглаарынче социалистиг күрүнелериниң ниити чүткүлүн долузу-биле бадыткаанын айыткан.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугула чугаазында, а ол ышкаш СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Соведининң Президиумунуң болгаш Совет Эвилелиниң чазаның улустарга, парламентилерге болгаш чазактарга Кыйгырыында ол дугайын эңне тодаргайы-биле айыттынган —деп, Э. Герек уламчылаан. Бистер ол Кыйгырыгның утказынга болгаш ында айыттынган сорулгаларга-даа долузу-биле каттыжып турар бис. Бистер СЭКП-биле, оске-даа ажылунма партиялар-биле кады ажылдаашаан, дүшкүүрлүг байдалды чавырылыларын быжыг, чайгылыш чок болдурарынче кызымаккай чүткүүр апаар бис.

ЧИЛИЛЕРНИҢ ХАЛАНТЫГ БАЙДАЛЫ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Амгы үеде Чилиге чеде берген кижиниң караанга дораан-на хоорайларның кудумчуларында аштаан-суксаан, ядыы-түрелги кижилер—диленип-колданган кыргаанар, эмер чаш уругаарлыг хереженнер бо-ла көстүп келир — деп, «Нью-Йорк таймс» солун бижээн.

Сальвадор Альенденин дүрүм өзугаар чазаан дүжүрген аргилдениң соонда эрткен 20 ай иштинде генерал Пиночеттиң шериг эрге-чагырганы чурттуң чонун эн-не ядыы-түрелги байдалга чедирген. Амгы үеде экономика талдазы-биле дарберге айтырыг чүгле ядыларның мурнунга, ажылчын ангының мурнунга эвес, харыда-даа Чилиниң чонунуң ортумак кезектериниң, харын-даа чоокка чедир-ле чедимчелиг, шыырак деп боттарын санаан турган кижилериниң бизин мурнунга түргүстүнган.

Акшаның үне чокталыышкыны эрткен чылын барык 400 хуу кудулаан. Бо чылдың дөрт айларының иштинде өртек-үне 60 хуу улгаткан, оон секааны биллиместээн. Ажыл чок кижилериниң саны барык 15 хуу көвүдээн. Бир эвес улустуң чангыс эвиниң чазаан дүжүргениниң баштайгы үелинде ажылчыннарны оларның политиктиг үзел-бодалы дээш ажылдан үндүрүп турган болза, амгы үеде хүнтаның талалакчылары бизин ажылдан үндүр сывыртып турар апарганнар. Чүгле чангыс «Мадемса» заводтан бир ай бурунгаар 2.000 кижини үндүрүпкен.

Пиночеттин хунтазы национал экономикага даштыкы капиталдың киреринге дыка идеп турганын ол солун бижээн. Ол АКШ-тың болгаш Барыын чүктүң өске-даа чурттарының улетпүр, сан-хөе корпорацияларының мурнунга чурттың эжиктерин хостуу-биле ажылың берген турган. Ынчалдаа генералларның дендии реаксылыг, фашистиг политиказы хөренгитен чаңгыс тыпсыкчыларының хөй кезиңе чалдандырып турар.

Сантьягоның болган өскедаа хоорайларының кудумчуларында ядыы-түрелги кижилерни канчаар көрүп турарыл дээрге, оларны «политика талазы-биле идегел чок» деп саналаш, каргыс шагдаалар тудуп, хоругдан турарлар — деп, «Нью-Йорк таймс» солун бижээн. Оларның салым-хуузунга адаарган-даа хереө чок, чүге дээрге, амгы үеним Чилиниде ындыг кижилерни көөргел чекка-ла шалжылап турар апарган.

КУКРЫНИКСТЕР

Социалистиг Күш-ажылдың Маадырлары чуруукчулар Михаил Куприянов, Порфирий Крылов болгаш Николай Соколов олар бистің чуртта ниити Кукрыниксы деп ат-биле сурагжаан. Олар он-он чылдар иштинде графика, живопись, театр кааскалгазы, скульптура талазы-биле кады ажылдап келгеннер. Ынчалза-даа оларның уран чурулга ажылының эң ынак хевири бөгүнгү үеже-биле, делегейниң нарын, чамдыкта улуг уржуктарлыг болуушкуннары-биле тудуш холбаалыг политиктиг сатира боолу турар. Чогум-на ынчангаш Кукрыниксте ңың ёзулуг уран мергежили Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында долузу-биле илерээн. Чуруукчуларның өткүт чогаалдары дайзыннарны сойгалап илеретпишаан, оларга удур чазыг чок, чидиг чепсек боолу турган.

Кукрыниксте фашистиг араатаннарга удур совет улустуң дайынының эгелээзнинин дугайында «Дайзынны кээргел чокка чылча шаап, узуткаалы» деп плакадын 1941 чылдың июнь айның 22-де дораан-на чуруп үндүрүпкен турганнар.

Дайынның бүгү дургузунда төп солуннар чуруукчуларның дайзыннарга удур, оларны кыжырыпшооткан, мораль талазы-биле чылча шаап турар карикатураларын үргүлчү парлап турган. Кукрыниксте дыка хөй чуруктарын «СЭТА-ның соңгаларынга» делгеп турган болгаш политиктиг пропаганданың хүн бүрүдеги өткүт хевири болгулаан.

ЧУРУКТАРДА: Кукрыниксте боттарының мастерсиаязында. Солагай таладан оң талаже: Н. Соколов, М. Куприянов, П. Крылов.

Оң талазында — Кукрыниксте «Чүрекче согуушкун» деп чуруу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Ийиги шаңнал—«Тувинская правдада»

ССРЭ-ниң Журналистер эвилелиниң баштаар чериниң, Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң Политиктиг кол эргелелиниң база ДОСААФ Төп Комитединиң республика, край, область, хоорай болгаш район солуннарынга, телевидение болгаш радиога шериг-патриотту теманы эң эки чыдыдар талазы-биле чарлааны Бүгү-эвилел конкурузунуң түңнелин үндүрген.

Социалистиг Ада-чуртту камгалаарының леничи идеяларын, Совет күрүнениң камгаланыр аргазын быжыглаар дугайында СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин, хамааты болгаш Ада-чурттуң Улуг дайыннарының чылдарында совет дайынчыларның маадырлыг чоруктарын, Бүгү-ниити шериг хүлээлгезиниң дугайында ССРЭ-ниң хоойлузун күүседир талазы-биле тус чериң партия, совет, комсомол органнарының болгаш ДОСААФ организацияларының ажылчорудулгазын доктаамал чыдыдып база пропагандалап келгени дээш, ол ышкаш тайбың үеде Совет Чепсектиг Күштериниң хууда составының амыдыралын, өөредилгезин чырытканы дээш ИЙИГИ ШАҢНАЛДЫ «Тувинская правда» солуннуң редакциязынга тывыскан.

ССРЭ-ниң Журналистер эвилелиниң баштаар чериниң, Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң Политиктиг кол эргелелиниң, ДОСААФ Төп Комитединиң Хүндүлел бижиин акша шаңналы-биле кады ук редакцияга тыпсыр.

КОНКУРСКА

Бойдус байлаайың талазы-биле каас-чараш бистің Тывавысты «Ак-көк хемнериң чуртуу», «Сибирь Швейцариязы» деп адап турар. Ооң арга-арыглары аң-меңи-биле, а хемнер, көлдери — балык-байлаң-биле байлак. Ооң маңгыг чаагай агаар-бойдузун сонуургаан туристер Совет Эвилелиниң булуң бүрүзүндеи кээп турар.

Төрээн черивистің каас-чаражын өстүң болгаш чурук тырттырар аппараттың дузазы-биле салгакчыларга дамчыдары — бижикчилериң, чурук тырттырыкчыларының хүндүлүг хүлээлгези.

Бо сорулганы шиитпирлээрибиле Тыва АССР-ниң Журналистер эвилели Бүгү-россияның бойдус камгалалының республика организациязы, Тыва АССР-ниң ыяш ажыл-агый эргелели, аңчыларның болгаш балыкчыларның республика иштилели-биле кады бойдус камгалалынга бараалгаткан эң эки материалдарның чаңчыл болган конкурузун чарлап тур. Бо конкурсту «Бойдусту ленинчи ёзу-биле камгалаар»—деп девизтиң адаа-биле эрттирер.

Конкурска келген материалдарга бойдус камгалалының ленинчи идеялары, бойдустуң байлактарын камгалаар болгаш оны улам көвүделарн дээш арга-арыгны болгаш сугну, ландшафты, (чер шырайын), дириг амытаннарны, агаарны, хөрзүнү болгаш чер иштиниң байлаан, бойдус камгалалының организацияларының ажылын, ооң активчилерин, бойдуска ынактарның ажылын чырыткан турар ужуруг.

Эң эки материалдар дээш 10 шаңналды тургускан:

Бирги шаңнал (бир)—100 рубль.

Ийиги шаңнал (бир)—75 рубль.

Үшкү шаңнал (үш)—бирээзи-ле 50 рубль.

Мактадыг шаңналдар (беш) бирээзи-ле — 20 рубль.

Профессионал литераторлар, чуруукчулар, журналистер-даа, ажылчын болгаш көдээ бижикчилер, бойдуска ынактардаа конкурска киржип болур. Бижээн үүлдерни, тырттырган болгаш чураан чуруктарыңарны республика солуннарының редакцияларынче, радио, телевидениеже чорудар силер. 1975 чылда парлаттынган ол материалдарны шаңналга киирери-биле редакциялар Тыва АССР-ниң Журналистер эвилелинге бо чылдың декабрь 15-ке чедир киирер.

Эм үнүштер чыылдазы

Эм үнүштериниң Бүгү-эвилел эртем-шинчилел институдунуң Пржевальскиде эона дуржулга станциязының эртемденнери ховар дээн үнүш өстүрер чериң үдезинин белеткеп киривиккен. Ацаа чер бөмбүрзээнниң чүүл-бүрү булуңнарындан алдынган эм болур үнелиг культураларны өстүрүп үндүрер болгаш шенээр.

Ам алкалоидтер-биле байлак эм үнүштериң үрезиннерин тарып турар.

Эртем ажылдакчылары хөй-биле тарып өстүрүннүң эм үнүштериң черлик хевирлериниң биологтуг онзагай байдалдарын шинчилээр болгаш оларны культуржудар деп турар. Шенеттинген хевирлерин моон соңгаар эонаалдыг дуржулга станциязындан ырак эвесте тургустунган «Арашан» деп тусхай совхозтуң плантацияларынга тарып өстүрер деп турар.

(СЭТА-ның корр.).

Пржевальск.

Марттың ортан үезинде каш хонук улаштыр чылый кааптарга, даглар мөстери болгаш орук-чирик карандылап эгелээн. Чогум дүне соогу хевээр турза-даа, орук кыдыында оңгарларга артен эрте безин базарга, бут холурт кыдыр кадалы бээр болгаш идик изинде хар көк-суг болур.

«Аржаанның» совхозтуң төп суурундан ховуже үнген улуг оруктап чадаг кижи кылаштап орган. Халбаныңың кыдыгары хыралып калган кара бөрттүг, оозун шала дыртыйтыр салын алган, элээн элей берген хой кежи көректээштиг, ховенниг чүвүрүүн кончулары сапыктарынче сынмайн, балдырларында каът-каът кыдыр дырышкылай бергилээн. Хаваанның дырышканын, чулчургайының көгергенин бодаарга, дөртен хар ажа дүшкен хевирлиг. Кызылга эртежик чедип алгаш, албан шагы төнмээнде шагдаа-шүүгү черлеринге чаргы-хомудал киирип, садыг-саарылга кылып алыр дээн чоруктарын канчан дүрген доозун алырын бодап, ол далажып чораан. Ынчалза-даа «бадылапкаш» олуруптар белен хөлге бөгүн, хүгбай чүве ийик, таварышпас болган. Машиналар уурук-суурук эртип турза-даа, чок болза кабиназы иштиг болур, чок болза шоолуг ыравас — мыя дагда малчыннар аалдарынга чедер мыңдыг болгулаан.

Черле бирээге олургай-ла мен деп, бүдүү бүзүревишаан, чорумал кижи ыпча дыка мугуртаваян, часкы хүнге, аккөк дээрге, ариг агаарга таалап, бодунуң бүдүлчак бодалдарынга алзып базып ора, артында аяр дааш келгенин эскербейн барган. Мырыцай ызырты чоокшулап келгеш, машина медээлей кааптарга, сырбаш дээш, меңнээн уг-биле хажыызынче быдап чыда, оң бүдүн терең харга баскаш, чолдаш кыныш, дискек караа чедир дүже берген.

Шоолуг элевээн «ГАЗ-69»-туң хаалгазы ажыттынган соонда, кончуг аныяк чолаачы хүлүмзүрүп бакылап келген.

— Эки-и, ачазы! Белиннеткен дээш, буруудатпайн көрүңер!

Орук кижизи сапыында харны кактавышаан, бо чолаачыны каяа көргенин кызып-кызып бодангаш-даа, сактып чадап каан. Чолаачының опчок болганынга иштинде ажыңнаа-даа, ооң омак-хөлүг аажызын чаптап, а кол-ла чүве — машиназының хостуунга кордап, харыылаан:

— Эки-и!

— Чаа, ачазы, кайы сунуп бар чор?

— Кызыл кирейн дээш. Олуртуп алзыңарза кандыгыл ыңар?

— Айтырар чүү боор. Кожа саадантынар. Хөөрежип хап ораалы харын. Чалгаарангыдыр.

Онгул-чиңгил доң орукка бичин-бичин опанцавышаан, «газик» белди өрү карандып-ла каан. Чемнээн богаалыг-хөкпештер хоюп ушкулаан, өскээр чайлай албас чүве дег, орукту эдерти ужуп бар чоруй, машина мырыцай кудурук ызырты чеде бээрге, ам арга чадаарда кыдыынче быдай дүшкүлээр.

— Кайынын үнгениңер ол ыңар? — деп айтыргаш, чорумал кижи таакпызын чолаачыже сунган.

— Таакпы шаг-шаанда өлгей кижи хойнунга чыткан чүве дээн ийин. Ынчангаш тыртпас кижи мен, ачазы — дээш, чолаачы тадыладыр каттыра каапкаш, уламчылаан.— Бис-даа ырак Хемчик бажындан келген улус бис. Силерниң совхозтуң ажылагыйы-биле таныжар төлээлер сөөртүп эккелдим.

— Ол кайыын келген төлээлер боор?

— Дыңнаваанынар ол бе? Хөк-тур але, «Кызыл-Тайга» колхозуңдан келген улус болгай бис. Силернинде хаваа ажылы эки деп сураг бар, арга-дуржулга өөренир дээн төлээлер-дир ийин. А мен Кызылдан «газикке» артык кезектер тып аар дээш, чай аразында хапканым бо.

Чолаачының суг салба чугаакырын болгаш Кызыл-Тайгадан келгенин дыңнаан, чорумал кижи шала кичээни берген. Ооң бажына янзы-бүрү бодалдар кирип, чогум чүүден эгелээр аайын тыпшайн барган. Ынчан чоруй:

— Силерниң алыс чуртуңар черле Кызыл-Тайга бе ыңар? — деп айтырган:

— Ийе. Иеден төрээш, эзер-дергизиндеи туттунуп өскен черим-не ол.

— Аныяк өскенни кижи кайын тапыр харын. Адан-иеңкымнар ийик, ол?

Чолаачы олче кылчаш кылдыр көргеш, удур айтырган:

— А бистиң черде силернин билир улузуңар бар бе ыңчаш?

Чорумал кижи алаан боданыш, таакпызын улай-улай бургурадыр соргулааш, алдаартир харыылаан:

— Шаанда олаа ынчаар чоргулаан кижи мен. Таныш-көрүштерим-даа турган чүве.

Аныяк чолаачы айтырыын оон ханылатпайн, чөгенген хевир-биле чугаалаан:

— Мээн ачам чок, чүгле ховаалыг кижи мен: Колхозта саанчылап турар...

Кудургайны куду уткуй келген чүүк машиназы-биле каржып, оруктун ийинче тыртыптарга, оң талакы дугуйлар чуы харже шымны бергилээн. Катап орукче кирер дээш, бурунгаар үзее аарак күжени берген чолаачының кастыында тараа ок дег кара меңни чорумал кижи канчангаш-ла эскерип каан. Карактарын чода тутку-лаан, аныяк оолдуң хажыызындан дуюкаа харамдыгын кайган, кичээнин боданыры дам барган.

Машинаның база катап шуудадып алгаш, чолаачы хостуң тынын, карактарын имиреркеш, чайынзалчак ак ховуну эргий көргүлээн.

Кезек када кайызы-даа ыыт чок хап органнар. Чолаачы черле чааскаан-даа бол, чугаалаңын чоруур хире, дөстүнмес кижи болган.

— Мында бо чылын хар-даа улуг-ла дүшкен оран-дыр. Чамдыызын биске берген болзуңарза, улуг өртек-даа адап чоор бис ону— деп, чорумал харыылаан.

Ол тадыладыр каттырыпкан:

— Хар безин халас ыытпас сагыштыг, дораан-на өртөңге чедер-дир силер але? Бистиң черде кара кыш дүшкен, халаптыг чүве-ле болгай харын. Чүгле довурак-доозун бурулаар...

(Уланчылыг).

ТЕВЕ ЫШКАШ ТЕВЕ-ХАЯ

Дириг амытаннарга, ооң иштинде тевеге хамаарышкан аттыг черлер эвээш эмес. Оларга бис бо-ла таваржыр, чамдыктарын магадаар, чарашсынар, өскелерин элдепсинер бис. Чижээлээрге, Сыын-Чүрек, Кижи-Аксы, Хейыракан, Мөген-Тей, Буура...

Тере-Хая. Бо атка улуг-улуг болгаш кезек-кезек даштарлыг черлер хамааржыр. Оларның бирээзи —«Тыва» совхозтуң төвүнүң кедээзинде, ыры-шоорга кирген «Танк ышкаш Тере-Хая» ол. А ёзулуг тере ышкаш Тере-Хая база бар. Ол — Тес-Хемде. Самагалдайдан беш хире километр черде. Ынчалзадаа ону ук черниң чурттакчыларының Тере-Хая дижири ховар, аңаа-ла «улуг даш» азы «тевезиг хая» деп чугаалажыр. Аалынар кайдал дээрге безин «Хөл-Өөжүнде, ол бир тере ышкаш хая баарында» деп харыылаар.

1972 чылда, Тес-Хемге тыва литератураның болгаш уран чүүлдүң хүннери болуп турда, бөлүк чоогаалчылар ол хаяга чеде-берген. Хем кыдыын дурглар агы өттүг болгаш каракка кестүр даш безин чок бүүрелчиннер чаптын чоруткан болду. Бир кырланның Хөл-Өөжүнге үскен ужуда демги «тере» ховуже көрүнүкен чыдар чорду. Кайы-даа түгүнден — ыраандан, чоогундан, кырындан көорге, шыпаа-ла, тере олчаан. Хаяны шыпкан өөрсиген, хола-хараган, кызыракараа, сөөкен болгаш чиигис тере дүгү ышкаш көстүр. Элдептиг-ле даш!

Узун-узун дыттарлыг, кезек-кезек талдарлыг болгаш каракара хараганыг Хөл-Өөжү хаяның мырыңай баары-биле арыг суун кыңгыралыр бадып чыдар. Ооң кыдыын дургаар өглер —«Чодураа» колхозтуң Чооду Баткар бригадырлээн сүт-бараан фермазы ол. Чогаалчы Олег Сувакпит аңаа мындыг шүлүктү чогаатказ, ук ферманың ажыл-ишчилериңе эң-не баштай номчаан:

Хөл-Өөжүн өрү алзы
Хөлгем мунган тутсуп ор
мен.
Кедээмде бо улуг тере
Кегженин каап, шөлээн
чыдыр.
Баткар акый баглаан боор
дээш
База катап топтай бердим:
Шимчеш дивес, караан
көрбес
Шип-ле шимээн кандаай
тевел?
Кайгай бергеш, чеде бер-
дим —
Каткан-хуураан, дириг боор-
лаан:
Болат даштан чазап, снил-
бип,
Бойдус шуткаан тере болду.

Саанчылар болгаш кадарчылар чогаалды адыш часкап, улуг өөрүшкү-биле уткааннар. А мен ук хаяның чуруун тыртырын алганым бо. Топтан көрүңерден: думчуунун бажын буза шаап каан. Бойдустуң ыңдыг чараш «төлүнче» кым холун көдүргенил? Бир катан ол хаяның чанынга тудуг улузунуң машиназы турганын баа дыңнаан мен. Ломнарлыг, кускун-хаайларлыг ажылчыларны фермаңың чону эзрежип турган өскээр чоруткан дижир.

Ч. КАРА-КҮСКЕ.

ЧУРУКТА: Тере-Хая. Мурнундан коорге, могеннери катташтыр костүп тур.

Нефть продуктуларында механиктиг холумактарны арыглаарының эң бөдүү аргазы — ону турнукту тургузары. Ылангыя бе-эин, керосинни ынчаар арыглаары дүрген-даа, шынар эки-даа. А дизельдиг шинчедикчилериң оттуг чүүдүн турнуктур тургузу арыглаарының үезин хой 3 хонуктан эвээш эв Ынчангаш бирээзин турнуктур тургузуп турда, бирээзинден машиналарга куду берип турар — ийи са тургузары чүгүлү. Кыва чаар материалдар кудар с ваны механиктиг холумактардан адыглаар төлөө изиг сугга холаан керосин

Телевидение

МАЙ 15-ТЕ

МОСКВАДАН

9.00—Дамчыдылгалар программазы.
9.05—Үрер хогжум херексалдериниң оркестриниң концерти. Өнүүг.
9.30—И. С. Тургенев — «Бежа шыгы». Литературага дамчыдылга.
10.00—«Поэзия». С. Наровчатов.
10.25 — «Мастер — онзагай ажыл». Телеочерк.
10.55—«Орус чугаа».
11.40—Киножурнал (Кызылдан).
11.50—Медээлер.
12.00—«Орленок». телестудиниң концерт залы.
12.45—Шүлүкчү Л. Мартынов-туң чогаадыкчы ажылы.
13.30—Футбол. Кубок эзелериниң кубогу дээш маргылдаанның түңнел оюну. «Динамо» (Киев) — «Ференцварош» (Венгрия). Чапсарда — «Спортлото» тиражы.

КЫЗЫЛДАН

20.40—«Кайгамчык уруг». Туранның пионерлер базыцының шинзи.

МОСКВАДАН

21.40—«Тулчуушкунга дадыгар сен». Хой сериялыг уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы.
22.50—23.00—Чапсар.
23.00—23.30—«Ye». Информастыг программа.
15.15—«Шыдыраа школазы». «Разрядтыглар клазы» «Эндшпиль».
15.50—«Миллионнарның ленинчи университеди». «Аңгы демиселиниң кол күжү». Делегейниң ажылчын шинчээлекиниң болгаш коммунистериниң башкарыкчы ролюнуң дугайында.
16.20—«Тулчуушкунга дадыгар сен». Хой сериялыг уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы. Баштайгы көргүзүлгези.
17.30—«Ye». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

18.00—Телемедээлер.
18.15—«Кодээниң ажыл-ижи». Дамчыдылга.
18.40—Телемедээлер.
18.50—Чарлаалар, реклама.

МОСКВАДАН

18.55—Футбол. Кубок эзелериниң кубогу дээш маргылдаанның түңнел оюну. «Динамо» (Киев) — «Ференцварош» (Венгрия). Чапсарда — «Спортлото» тиражы.

КЫЗЫЛДАН

20.40—«Кайгамчык уруг». Туранның пионерлер базыцының шинзи.

МОСКВАДАН

21.40—«Тулчуушкунга дадыгар сен». Хой сериялыг уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы.
22.50—23.00—Чапсар.
23.00—23.30—«Ye». Информастыг программа.

«Тыва суг тудуг» трестиң Кызылда демир-бетон заводунга ийи буттуг краннар баштакчылары, бетонщиктер, слесарь-электриктер, сантехниктер хереглеттинип турар. Айтырар чери — телефон № 54-13, № 2 болгаш № 8 автобус-биле «Жилпоселок» база № 10 автобус-биле — «База ОМТС» остановкага чедер.

Алгы заводунга — электросварщик, хандырыга талазыбиле инженер, слесарьлар херек. Адреси: Кызыл хоорай, Семирацкий кудумчу, № 61.

Кызылдың пассажирлер автобудурулгезинге «Пионер» дээр контроль пунктузунга хынналда кылыр ажылдаачылар, автомеханиктер иегеттинип турар. Адреси: Кызыл хоорай, Найырал кудумчузу, № 55.

Кадрлар киллизи, телефон № 36-82.

Кызылдың хлеб заводунга дараазында кижилер далаштыы-биле негеттинип турар: цехтерге ажылчыннар, (хереэженнер), бот кижилерни чаагайжыттынган ниити чуртталга бажыңы-биле хандырар база 5-ки разрядтың электросварщиги, слесарьлар, слесарь-сантехниктер.

Адреси: Кызыл хоорай, Заводская кудумчузу, № 2.

ДОСААФ-тың Кызылда автомобиль школазы техминимум курузунга өөренирлерни база мотоциклчилериң болгаш чолаачылар - сонуургакчыларның болүүнге өөренирлерни немей хүлээп ап турар. Кичээл —1975 чылдың майының 14-те агелээр.

№ 335 орук участогунга ПАЗ-672 автобуска ажылдаар I класстың чолаачызы негеттинип турар.

КЫЗЫЛДЫҢ БАШКЫ ИНСТИТУДУ

1975-76 өөредилге чылында Кызылда күрүнениң башкы институту дараазында факультеттерге студентилер хүлээп алырын чарлап тур:

Физика-математика факультединге — тускай эртеми: математика болгаш физика, 5 чыл өөренир.

Филология факультединге — тускай эртеми: национал школага орус дыл болгаш литература, өөренир хуусаазы 4 чыл, орус дыл болгаш литература база тыва дыл болгаш тыва литература; өөренир хуусаазы беш чыл.

Биология-химия факультединге — тускай эртеми: химия болгаш биология, өөренир хуусаазы 5 чыл.

Педагогика факультеди — тускай эртеми: педагогика болгаш эге школага башкылаашкынның методиказы, өөренир хуусаазы 4 чыл. Тыва дыл биир кижилерни хүлээп алыр. Тыва школаларның эге классларынга башкыларны белеткээр.

ЧАРЛАП ТУР

Институтка кирерлер дараазында экзаменнерни дужаар — **физика-математика факультединге: математикага** (аас,бижимели-биле), **орус дылга болгаш литературага** (бижимелиби-ле), **физикага** (аас-биле); **филология факультединге: орус дылга болгаш литературага** (аас, бижимели-биле) **ССРЭ тоогузунге** (аас-биле), **даштыкы дылга** (аас-биле), **орус дыл болгаш литература база тыва дыл болгаш литература тускай эртеминге экзамен дужаарлар даштыкы дылдың орнунга тыва дылга** (аас, бижимели-биле) дужаар; **биология-химия факультединге: химияга** (аас-биле), **биологияга** (аас-биле), **физикага** (аас-биле), **орус дылга болгаш литературага** (бижимел-биле), **педагогика факультединге** — **орус дыл болгаш литературага** (аас, бижимели-биле), **математикага** (аас-биле), **ССРЭ тоогузунге** (аас-биле), **тыва дылга** (аас-биле).

Институтка хүлээп алыр дугайында биллириишкинни ректорнуң адынга киирер. Биллириишкинге дараазында документилерни кожар: **ортумак эртеминиң дугайында документ** (боду), **башкы институдунче киирер дугайында характеристика, 286 майыктың эмчи шыныгалгазы, 3х4 хемчээлдиг 6 фото-чурук, күш-ажыл дептеринден ушта бижилге (ажылдап турарларга).**

Биллириишкиннерни чарлаалды парлаан хүнден эгелээш, бо чылдың июль 31-ге чедир хүлээп алыр. Киреринiң экзаменнери август 1-ден 20-ге чедир болур.

Үстүнде айытканы документилериңе кайы-бирээзин чокта биллириишкинни хүлээп албас.

Биллириишкиннерни Кызылда күрүнениң башкы институдунуң экзамен хүлээп алыр комиссиязынче дараазында адрее-биле чорудар: **Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, 34, пединститут.**

РЕКТОРАТ.

«Тыватранспорт» эргелелиниң тудуг-монтаж эргелелиниге (СМУ) ажылдаар кол механик, тудуг мастери, чүдүрер-дүжүрер ажыл мастери, бетонхолуксаа белдиринге хереэжен ажылчыннар, чазаныкчы-бетонщиктер, дашчылар, АК-75 дээр кранга автокрановщиктер негеттинип турар.

Айтырар адреси: Кызыл хоорай, Заводская кудумчу, № 30, телефон—43-67, болгаш 25-34.

Адрес: Кызыл хоорай, Маяковский кудумчу, № 52, телефон —25-16.

Тувинская правда

● «СЭКП-ниң XXV съездизи төлептиг уткуул». Мурнуку чүүл.
● «Июнь 15-те — Советтерге соңгулда». Чуртта болгаш бистиң республикада округ соңгулда комиссияларының соңгулда мурнуу чарыындагы хуралдары.
● «Тувинская правда» Чоон-Хемчик районда». Тускай арын.
● «Продукция алдынган. Оон ыңай чыл?». Каа-Хем райкүүскемнуң көдээ ажыл-агый эргелелиниң кол зоотехниги Н. Райковтуң корреспондециязы.
● «Хүнүң чаа чүүлдери». Болук информациялар.
● «Дайынчы орукче». Шеригже чоруп турарларны удеп турарының дугайында А. Русскийниң репортажы.
● Бистиң чуруттан, даштыкыдан болгаш спортчу информациялар.

Редактор Б. С. ШАРАВИИ.

кинотеатрларда

МАЙ 15-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Мыйыстыг шивээ» 9.40, 11.30, 13.20, 15.10, 17.00, 18.50, 20.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Ынчангы бир чай» 10.10, 11.45, 13.20, 14.55, «Бүзээлээшкин» (1-ги, 2-ги фильмнер) 16.30, 20.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Ангел гайдуктуң ужуралдары» 15.00, 18.40, «Үнү чок кижи болгаш ынакшыл» 16.50, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Куда» 15.00, 20.00, «Чалбыыш» (2 сериязы кады) 17.00 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Хоруглуг ынакшыл» 15.20, 17.10, 19.00 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ Индекс 667000

Кызыл. Щетинкин-Бравченко кудумчузу, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда киллизинин 31-75, харыысалгалыг секретарьның 23-35, партийжи амыдырал киллизинин 37-13, культура киллизинин 23-54, көдээ ажылагый киллизинин 21-47, үлетүр киллизинки 23-54, чагаа киллизинин 41-27, информация база совет тургузуг киллизинин 20-60, корректорларның 27-41, бухгалтериялың 50-22, солун кедбейн барганда 32-75 телефонче болгаар.

ТИРАЖЫ 16.693. ЧАГЫГ № 1511.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Пом үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Бравченко кудумчузу, бажын № 1). ТС—00393.